

Kennis en advies voor
maatschappelijke ontwikkeling

A photograph of three people in conversation outdoors. A woman in a green dress is smiling and looking towards a man in a grey shirt who is holding a small white card. A woman in a red jacket is partially visible on the left. The background shows green trees and a building.

Competentieprofiel Opbouwwerker

Deze publicatie maakt onderdeel uit van de Beroepenstructuur zorg en welzijn. Kijk voor een volledig overzicht van de competentieprofielen die in deze reeks zijn verschenen op www.competentieweb.nl.

Auteurs: Fenny Gerrits en Paul Vlaar

Eindredactie: Mary Holthuis

Fotografie: Robert Jan Stokman Fotografie

Vormgeving: Avant la Lettre

Drukwerk: A-D Druk

ISBN: 978-90-8869-058-7

Bestellen: www.movisie.nl

Overname van informatie uit deze publicatie is toegestaan onder voorwaarde van de bronvermelding: © MOVISIE, kennis en advies voor maatschappelijke ontwikkeling.

November 2010

Competentieprofiel Opbouwwerker

Fenny Gerrits

Paul Vlaar

Voorwoord

‘Opbouwwerk is altijd het vak van de toekomst geweest.’ Deze uitspraak¹ typeert het opbouwwerk in Nederland. Een relatief kleine, maar kordate beroepsgroep die de maatschappelijke ontwikkelingen vaak een stap voor wil zijn, maar die ook nogal eens ingehaald werd door haar eigen verleden.

De komst van de Wet maatschappelijke ondersteuning en de grote aandacht voor integrale wijkontwikkeling maken dat het opbouwwerk opnieuw in de belangstelling staat. Het beroep vormt de verbindende schakel tussen bewoners en bewonersgroepen, tussen bewoners en professionele organisaties en overheden, en vaak ook tussen professionals onderling die vanuit verschillende organisaties in de wijken en dorpen werken aan samenlevingsopbouw.

De opbouwwerker is al lang niet meer de enige die zich inspant voor samenlevingsopbouw. Op het lokale niveau van wijken en buurten – en vooral in gebieden waar veel burgers in een zwakke positie verkeren – zijn professionals van woningcorporaties, (deel)gemeenten, politie, onderwijs, arbeidsvoorziening, zorg, gezondheidszorg, bedrijfsleven en andere sectoren actief om het leefklimaat, het voorzieningenniveau en de sociale samenhang te versterken. Het opbouwwerk is een van de vele actoren geworden en daarmee zijn de rol en de positie van het opbouwwerk veranderd. De eenzame fietser is in druk verkeer beland. De hernieuwde aandacht voor het opbouwwerk vraagt daarom om een nieuw competentieprofiel.

In dit competentieprofiel staat uitgebreid omschreven welke taken opbouwwerkers uitvoeren, in welke spanningsvelden zij opereren en wat hun competenties zijn. Om het vak goed te begrijpen zijn we teruggedaan naar de ontstaansgeschiedenis en hebben we de opeenvolgende veranderingen in beeld gebracht. Nieuw in dit profiel is de veranderde positionering van het opbouwwerk tussen vele andere actoren in het werkgebied. We konden putten uit de competenties die opbouwwerkers zich door de jaren eigen maakten en hebben deze op eigentijdse wijze verwoord. We hebben hierbij de intentie om het opbouwwerk voor het komende decennium of misschien voor nog langere tijd neer te zetten. Het competentieprofiel is bedoeld om met het beroepsonderwijs het gesprek aan te gaan over de noodzaak van goed opgeleide opbouwwerkers.

1 Dozy, M. Het is altijd het beroep van de toekomst geweest. De beroepsontwikkeling van het opbouwwerk. Zutphen: Walburg Pers, 2008

Ook zal het worden gebruikt als standaard om de professionaliteit van het huidige opbouwwerk op peil te brengen en te houden.

De branche Welzijn en Maatschappelijke Dienstverlening van de MOgroep en de vakbond ABVAKABO FNV hebben als sociale partners dit competentieprofiel gelegitimeerd in september 2010. Eerder hebben de beroepsvereniging BON en de Vereniging van Directeuren van lokale Welzijnsorganisaties (Verdiwel) ingestemd met dit competentieprofiel. Dat betekent dat dit profiel gehanteerd wordt als standaard voor de competenties van de opbouwwerkers die in deze branche werkzaam zijn. Wij zullen op basis van dit profiel met het beroepsonderwijs het overleg aangaan over de vraag of zij startbekwame opbouwwerkers kunnen opleiden. Ook zullen de verschillende partijen in de branche initiatieven ontwikkelen om ervoor te zorgen dat de huidige beroepsgroep opbouwwerkers aan dit competentieprofiel kan voldoen.

Een aantal competenties uit dit profiel kan ook bruikbaar zijn voor partnerorganisaties die actief zijn in de samenlevingsopbouw. Te denken valt aan wijkmanagers van gemeenten en corporaties, politie, onderwijs, arbeidsvoorziening, zorg, gezondheidszorg. Wij zullen dit competentieprofiel bij hen onder de aandacht brengen; zij kunnen hiervan desgewenst gebruikmaken.

Het profiel werd gefinancierd als activiteit van Vernieuwend Welzijn, een van de projecten van het programma Beter in Meedoen van het ministerie van VWS. MOVISIE Beroepsontwikkeling heeft de voorafgaande studies verricht, de opbouwwerkers en hun managers geïnterviewd en dit competentieprofiel ontwikkeld – mede dankzij de vereende krachten van de beroepsgroep zelf, de beroepsvereniging BON, de brancheorganisatie Welzijn en Maatschappelijke Dienstverlening van de MOgroep, de vakbond ABVAKABO FNV en de Vereniging van Directeuren van Welzijnsorganisaties Verdiwel. Deskundigen uit het hoger beroepsonderwijs, onderzoekers van het Verwey-Jonker Instituut en enkele partners met wie het opbouwwerk veel te maken heeft zoals wijkmanagers van gemeenten en woningcorporaties, hebben deelgenomen in de projectgroep of hebben meegelezen en waardevolle kanttekeningen gemaakt (zie bijlage 5).

Al deze mensen dragen het opbouwwerk een warm hart toe. Wij willen hen bijzonder bedanken voor de open blik, de boeiende discussies en de bereikte consensus die aan dit competentieprofiel ten grondslag liggen. Ook willen wij graag de medewerkers van MOVISIE danken voor hun aanpak en de relatief korte tijd waarin zij dit competentieprofiel tot stand hebben gebracht met instemming van alle betrokken partijen.

Namens de legitimerende partijen:

Aly van Beek, directeur Welzijn en Maatschappelijke Dienstverlening MOgroep
Ben Hoogendam, bestuurder ABVAKABO FNV

Inhoudsopgave

1	Inleiding	6
2	Ontwikkeling opbouwwerk	9
3	Beroepsbeschrijving	17
4	Taken	20
	4.1 Bewonersgerichte taken	20
	4.2 Organisatiegebonden taken	30
	4.3 Professiegebonden taken	31
5	Professionele spanningsvelden	32
6	Competenties	37
	6.1 Generieke competenties	37
	6.2 Vakspecifieke competenties	39
7	Bijlagen	50

1 Inleiding

Er is vanuit verschillende hoeken een hernieuwde vraag naar opbouwwerkers. Het gaat hierbij zowel om opbouwwerkers die in dienst van welzijnsorganisaties zijn, als om competenties op het gebied van samenlevingsopbouw voor medewerkers van gemeenten die werken aan integrale wijkaanpak en hierop regie voeren.

Van verschillende kanten is MOVISIE Beroepsontwikkeling benaderd met de vraag of er een beroepsprofiel Opbouwwerk zou kunnen worden gemaakt. Bij de vakbonden ABVA-KABO en CNV leefde de vraag naar een profiel opbouwwerk al een lange tijd. Verdiwel en aansluitend de werkgeversorganisatie MOgroep constateerden een hernieuwde belangstelling voor opbouwwerk, zowel op de gebruikelijke werkerterreinen als leefbaarheid en sociale veiligheid, als op nieuwe terreinen zoals de combinatie wonen, zorg en welzijn en op het terrein van gezonde wijken. Ook van diverse gemeenten kwamen signalen dat er een nieuwe vraag naar opbouwwerk is.

Onlangs heeft de Beroepsvereniging Opbouwwerk Nederland een doorstart gemaakt en één van hun plannen is om het opbouwwerkprofiel te vernieuwen. Met middelen uit het project Vernieuwend Welzijn, dat deel uitmaakt van het VWS-programma Beter in Mee-doen, is dit profiel tot stand gebracht.

Het aantal opbouwwerkers bij welzijnsorganisaties in Nederland is betrekkelijk klein. In hoogtijdagen waren er ruim 1100, nu zijn er naar schatting tussen de 500 en 600 opbouwwerkers onder die titel werkzaam. Het opbouwwerk heeft lange tijd een eigen infrastructuur gehad in de vorm van het Landelijk Centrum Opbouwwerk, dat zorg droeg voor de kennisontwikkeling, het beroepsprofiel, de beroepsvereniging, het beroepsregister, de leerstoel samenlevingsopbouw, de uitgave van het vakblad MO/Samenlevingsopbouw en een aantal landelijke projecten. Sinds 2007 is het LCO opgegaan in het landelijk kennisinstituut voor maatschappelijke ontwikkeling, MOVISIE.

De aandacht naar samenlevingsopbouw is de afgelopen decennia sterk gegroeid. Deze aandacht leidde echter niet tot groei van de populatie opbouwwerkers, maar werd ingevuld door een sterk groeiende groep van wijkmanagers, wijkcoördinatoren, regisseurs en zelfs stadsmariniers in dienst van gemeenten, deelgemeenten, woningcorporaties, politie, zorginstellingen en zelfstandige adviesbureaus. De steeds terugkerende vraag is om de

betrokkenheid en zelfwerkzaamheid van burgers te stimuleren en te organiseren bij de versterking van de leefbaarheid en sociale samenhang in wijken, buurten en dorpen.

Een belangrijk doel hierbij is het stimuleren van actieve participatie van burgers in een kwetsbare positie in levensdomeinen als wonen, werken, gezondheid, zorg, cultuur, politiek, onderwijs, educatie en integratie. Waar mensen om sociale, psychische of fysieke redenen niet kunnen participeren heeft het opbouwwerk als doel hen te beschermen tegen marginalisering of uitsluiting. Opbouwwerk richt zich niet alleen op burgers² in een kwetsbare positie, maar op de participatie van álle burgers in de wijk. Vaak gaat het erom sociaal sterkere burgers te activeren verantwoordelijkheid te nemen om samen met burgers in een kwetsbare positie vorm te geven aan participatie.

Met de invoering van de Wmo is hierbij nadrukkelijk de vraag bijgekomen om de inzet van actieve burgers, mantelzorgers en vrijwilligers te faciliteren en te ondersteunen en daarbij de verbinding te maken tussen het eigen netwerk van cliënten, de informele steunstructuur en de professionele dienstverlening. Daarnaast zal een grotere inzet gevraagd worden om individuele vragen collectief te maken, de eigen kracht van de bewoner hierop aan te spreken en om integraal te werken. Opbouwwerkers hebben de kwaliteiten in huis om aan deze vragen te kunnen voldoen.

Het profiel opbouwwerk dat nu voor u ligt maakt onderdeel uit van de Beroepenstructuur welzijn en maatschappelijke dienstverlening, gehandicaptenzorg, jeugdzorg en kinderopvang³, dat is vastgesteld door de sociale partners van de betreffende branches in 2006. Voor de 15 belangrijkste beroepsgroepen zijn in deze beroepenstructuur de competentieprofielen vastgelegd. Hierbij is aangegeven dat de beroepenstructuur nader verbreed en verfijnd kan worden met onder meer beroepsvarianten of meer specialistische functie-groepen. Het competentieprofiel opbouwwerk zal in deze context zijn plaats krijgen als een meer specialistische variant van sociaalagogisch werk (zie bijlage 4).

Opbouwwerk

De opbouwwerker stimuleert en ondersteunt burgers, gemeenten en organisaties bij het aanpakken van sociale en fysieke vraagstukken in bepaalde wijken, steden of gebieden. Hij plant, ontwikkelt en organiseert uiteenlopende projecten en activiteiten met de burgers en partners op basis van een breed scala aan interventies en op verschillende niveaus (van individu tot collectief). Hij richt zich hierbij op het versterken van de eigen kracht en

2 In dit competentieprofiel gebruiken wij de term burger en bewoner naast elkaar. Burger meer in algemene zin en bewoner in relatie tot de wijk.

3 Paul Vlaar et al. Klaar voor de Toekomst, een nieuwe beroepenstructuur voor de branches welzijn en maatschappelijke dienstverlening, gehandicaptenzorg, jeugdzorg en kinderopvang. Utrecht: NIZW, 2006

het initiatief van burgers, het verbinden van burgers onderling, en burgers met instanties of partners. Het opbouwwerk ondersteunt hen bij de opbouw van de samenleving en bij de verbetering van het woon- en leefklimaat. Hij richt zich op de participatie van de burgers en hun functioneren in de samenleving met het doel het individuele welzijn en dat van groepen en samenlevingsverbanden te vergroten. De opbouwwerker werkt in de meeste gevallen vanuit een professionele organisatie, stedelijk of gebiedsgericht (wijk, buurt, dorp) ten behoeve van bewoners of aan projecten.

De opbouwwerker is een belangrijke actor in de samenlevingsopbouw. Samenlevingsopbouw krijgt gestalte als resultante van een proces van samenwerking tussen actieve burgers, overheden, instellingen en ondernemingen.

Reikwijdte van dit competentieprofiel

Aanvankelijk was het plan om de competenties voor samenlevingsopbouw te beschrijven. Tijdens de projectuitvoering is voor de herkenbaarheid en de haalbaarheid besloten om in eerste instantie de competenties van de opbouwwerker te beschrijven in zijn hoedanigheid als agogische professional. Dit betreft de opbouwwerkers in dienst van welzijnsorganisaties van de branches Welzijn en Maatschappelijke Dienstverlening die als kerntaak samenlevingsopbouw hebben, maar ook de andere zorg- en welzijnsprofessionals die bijdragen aan samenlevingsopbouw.

Daarnaast willen we het competentieprofiel ook aan kunnen bieden aan wijkmanagers, coördinatoren, regisseurs en andere functionarissen van gemeenten, woningcorporaties en andere instanties die professioneel vormgeven aan samenlevingsopbouw.

Het competentieprofiel opbouwwerk wordt op twee niveaus uitgewerkt: op het niveau van ontwerpen & uitvoeren en dat van regie voeren. Dit komt overeen met de niveaus C en D, zoals die in de beroepenstructuur staan uitgewerkt (zie bijlage 2). Qua opleidingsniveau corresponderen deze niveaus met (vakvolwassen) hbo en postinitieel hbo (gecertificeerde bijscholing of masteropleiding).

2 Ontwikkeling opbouwwerk

Samenlevingsopbouw en opbouwwerk hebben een boeiende geschiedenis, waarvan de verschillende ontwikkelingsfasen nauw samenhangen met de maatschappelijke ontwikkelingen van toen en nu.

Kenner van het verschijnsel samenlevingsopbouw, of deze functie, zoals samenlevingsopbouw ook wel werd genoemd, traceren de oorsprong ervan in Drenthe. Daar was in 1925 Stichting Opbouw Drenthe opgericht, waarvan Jo Boer als oud-directeur en auteur van het boek Opbouwwerk waarschijnlijk het meest bekend is geworden.

In de jaren zeventig maakte de samenlevingsopbouw via de stadsvernieuwing een bloeiperiode door. Toen kwam onder invloed van de inmiddels gestegen welvaart de stadsvernieuwing op gang. Het nationale huizenbezit was zeer verouderd en in allerlei buurten en wijken sloeg de verpaupering toe. Nederland was toe aan een massale inspanning om de woningvoorraad 'up to date' te brengen met de inmiddels veel hogere eisen die werden gesteld aan het wonen, en die ook voor grote groepen Nederlanders betaalbaar waren geworden.

In de stadsvernieuwing komen twee met elkaar verweven processen samen: een verbouwproces, waarin de woon- en leefomstandigheden materieel verbeterd worden, en een opbouwproces, waarin de mensen weer greep krijgen op wat er in hun buurt gebeurt. Het opbouwwerk heeft in deze periode de eigen werksoort goed op de kaart weten te zetten. Vanaf eind jaren zeventig is het begrip samenlevingsopbouw een aanduiding van een domein geworden binnen de welzijnssector, in plaats van een functie in het domein van de samenleving.

Landelijke Infrastructuur

In 1982 werd het Landelijk Platform Opbouwwerk actief. Dit platform stelde zich ten doel om de beroepsgroep opbouwwerk systematisch van de benodigde kennis te voorzien. Daartoe werden samenwerkingsverbanden met plaatselijke opbouwwerkers opgericht, zoals het Landelijk Samenwerkingsverband Achterstandsgebieden in het kader van het Probleemcumulatiegebieden-beleid, het Landelijk Samenwerkingsverband WAO-platforms en het landelijk netwerk Moedercentra. Ook werd er een vakblad uitgegeven, Mededelingen Opbouwwerk, later omgedoopt tot MO/Samenlevingsopbouw.

Daarnaast werd er eind jaren tachtig een bijzondere leerstoel Wetenschappelijke Grondslagen van het Opbouwwerk gesticht door de daartoe opgerichte Dr. Gradus Hendriksstichting. Deze stichting gaf ook een boekenreeks uit waarin relevante vakpublicaties werden uitgebracht. Het meest gelezen boek uit deze reeks is wel het Handboek Opbouwwerk, Methoden, technieken en terreinen, geschreven door dr. Harry Broekman.

Eind 1992 fuseerde het LPO met de landelijke werkplaatsen opbouwwerk tot Landelijk Centrum Opbouwwerk. Het LCO heeft tot 2007 zelfstandig gefunctioneerd en is toen gefuseerd met de andere organisaties binnen de landelijke infrastructuur welzijn. Het resultaat is MOVISIE, kennis en advies voor maatschappelijke ontwikkeling.

Decentralisatie

Vanaf de jaren tachtig van de vorige eeuw is samenlevingsopbouw geheel gedecentraliseerd en de inrichting van het lokale welzijnswerk werd de verantwoordelijkheid van de gemeentelijke overheid. In deze periode werden verzuilde organisaties samengevoegd tot brede welzijnsorganisaties. Het opbouwwerk dat in de middelgrote en grote steden was ondergebracht bij de raden voor overleg en advies (ROA's) werd geleidelijk aan ondergebracht bij deze brede welzijnsorganisaties. Het specialisme van het opbouwwerk en de stedelijke kennisinfrastructuur voor het opbouwwerk gingen hierdoor verloren.

In dezelfde periode wordt de Opbouwwerk C-schaal in de CAO's afgeschaft en krijgt het opbouwwerk hetzelfde functieniveau als dat van de sociaal-cultureel werkers. Doel van het sociaal-cultureel werk is de ondersteuning van de doelgroep door het organiseren van activiteiten om de zelfstandigheid en zelfwerkzaamheid van de doelgroep te vergroten, en verbetering van het woon-, werk- en leefklimaat te bewerkstelligen.

Ook in de verhouding tot de financier traden wijzigingen op. De brede welzijnsorganisaties en de gemeenten gingen over tot contractfinanciering, waardoor de resultaten en de prestaties van tevoren moesten worden vastgelegd en achteraf worden verantwoord.

Maatschappelijke ontwikkelingen

Belangrijke maatschappelijke ontwikkelingen zoals de individualisering, verscherping van de tweedeling, vergrijzing, diversiteit, mondialisering, verharding tussen generaties en culturen, de toename van de (beleefde) sociale onveiligheid en het mondiger worden van bepaalde groepen bewoners, hebben grote invloed op de samenlevingsopbouw en daarmee ook op het werk van de opbouwwerker. Ook zijn meer partijen zich actief gaan

bezighouden met de leefbaarheid en de sociale vraagstukken in buurten en wijken van Nederland die in een kwetsbare positie verkeren. Als belangrijkste maatschappelijke ontwikkelingen die van invloed zijn op het werk van de opbouwwerker brengen wij er een paar voor het voetlicht:

Nieuwe verhoudingen in de wijken

Ten gevolge van de immigratie zijn de wijken waarin opbouwwerkers werkzaam zijn in hoog tempo verkleurd. De eerste generatie gastarbeiders was aangewezen op de goedkope woningvoorraad in de wijken, waar veel bewoners in een kwetsbare positie verkeren. Ook zijn de nieuwe generaties, en met name de groepen allochtonen met lage opleidingen en inkomens, in deze wijken blijven wonen. De diversiteit aan culturen, religies en etnische afkomst is sterk toegenomen. Er ontstaan gemakkelijk spanningen door verschil in leefstijlen van verschillende generaties en door overlastgevende individuen en groepen. Tegelijk neemt de goedkope woningvoorraad als geheel af en wordt de druk op bepaalde wijken steeds groter. Stadsvernieuwing en herstructurering worden ingezet in combinatie met arbeidsmarkttoeleiding en verbetering van opleidings- en opvoedingskansen. Sociale stijgers verlaten de wijken, waardoor de menging van bewoners in verschillende sociaal-economische posities afneemt. Ook de bouw van duurdere woningen leidt niet tot meer vermenging.

De taak van de opbouwwerker in de multiculturele wijk is complex geworden. Hij vervult een belangrijke rol in het voorkomen of oplossen van conflicten en werkt aan het verbeteren van onderlinge verhoudingen. Activiteiten en projecten bestrijken het gehele scala van presentie: van het leggen van multiculturele en intergenerationele verbindingen tot aan het terugdringen van ongewenst gedrag van groepen en individuen die overlast geven. Burgers hebben in principe dezelfde verlangens en belangen, maar het bij elkaar brengen van de verschillende culturen en generaties is moeilijker geworden.

Individualisering en keuzevrijheid

De huidige samenleving kenmerkt zich door individualisering. Mensen hebben veel individuele keuzevrijheid gekregen. Hoger opgeleiden vinden in die samenleving veelal hun weg, maar mensen met een lage sociaaleconomische positie blijven achter. Daarnaast legt de terugtrekkende overheid de verantwoordelijkheid voor het maatschappelijk functioneren meer bij de burger zelf. De complexiteit van de samenleving blijft groeien. Dit kan leiden tot onzekerheid, gelatenheid en cynisme onder die delen van de bevolking die de minste keuzevrijheid hebben. Het wordt daardoor in buurten en wijken moeilijker om burgers aan te spreken op hun mogelijkheden om een bijdrage aan de lokale samenleving te bieden en om hen te motiveren verantwoordelijkheid te nemen. Overheden, instanties en ook het welzijnswerk zelf worden vaak met wantrouwen tegemoet getreden en het kost extra inspanning om vertrouwen te wekken.

Verscherping van de tweedeling

De kloof tussen arme en rijke mensen in de samenleving is groter geworden. Dat geldt niet alleen voor de verdeling van materiële rijkdom, maar ook voor het welbevinden van grote groepen mensen die in een kwetsbare positie verkeren. De achterstanden in inkomen, onderwijs, kansen op de arbeidsmarkt, emancipatie en opvoeding worden bij bepaalde groepen relatief steeds groter. Pas op langere termijn zijn bepaalde groepen in staat om met name via het onderwijs sociale stijging te bewerkstelligen. De tweede en derde generatie migranten zijn hierin steeds succesvoller. Het bouwen van bruggen tussen groepen mensen met betere sociaaleconomische mogelijkheden en mensen die deze niet hebben was altijd een belangrijke strategie van het opbouwwerk om de lokale samenleving te versterken. Zowel de individualisering als de verdichting van de achterstandsproblematiek in bepaalde wijken maken deze menging moeilijker. Nu is het de kunst om de sociale stijgers, zoals die hierboven zijn beschreven, te verbinden met de groepen die minder kansen hebben in de samenleving.

Zorgen voor zorg

Door de vermaatschappelijking van de zorg blijven veel meer mensen met verstandelijke, lichamelijke en psychische beperkingen in de wijk wonen. Ook ouderen die met beperkingen te maken krijgen, willen zo lang mogelijk en het liefst hun hele leven midden in de samenleving blijven wonen. Hoewel het beroep op zorg steeds groter wordt, nemen de middelen hiervoor eerder af dan toe. Van welzijnswerk wordt in zijn algemeenheid verwacht dat het preventief werkt op de vraag naar zorgconsumptie en dat collectieve arrangementen een deel van de individuele zorg kan opvangen. Voor de opbouwwerker betekent dit dat meer vragen op hem afkomen op het gebied van zorg, gezondheid en maatschappelijke participatie van mensen met beperkingen en ouderen. Ook wordt er een steeds groter beroep gedaan op de onderlinge steun door familie, persoonlijke netwerken, mantelzorgers en vrijwilligers, en waar nodig in combinatie met professionele zorg. Het verbinden van informele zorg en professionele hulp, preventie en het collectief maken van individuele zorgwensen, is een van de belangrijkste uitdagingen voor het opbouwwerk voor de komende decennia.

Recente beleidsontwikkelingen

Naast de al eerder genoemde decentralisatie van het welzijnswerk, zijn de volgende beleidsontwikkelingen ook van grote invloed op het opbouwwerk:

Wet maatschappelijke ondersteuning

Het meest in het oog springend voor opbouwwerk is uiteraard prestatieveld één van de Wmo: het bevorderen van de sociale samenhang en leefbaarheid van dorpen, wijken en buurten. Maar ook op de andere acht prestatievelden van de Wmo kunnen opbouw-

werkers een belangrijke rol spelen, met name daar waar het gaat om burgers in een kwetsbare positie een plaats te geven in de lokale samenleving. Vanuit de optiek van de zorg voor gehandicapten, chronisch zieke ouderen, dak- en thuislozen, psychiatrisch patiënten, slachtoffers van huiselijk geweld en burgers die sociale uitsluiting ondervinden, wordt door zorgprofessionals veel ondersteuning geboden om mensen de mogelijkheid te geven zo optimaal mogelijk deel te laten nemen in de samenleving. Opbouwwerk is bij uitstek in staat om initiatieven te nemen en te ondersteunen, waarmee de 'ontvangende partij', dat wil zeggen de bewoners in de wijken, bereid en in staat zijn deze burgers op te nemen in de lokale samenleving.

Belang van vrijwilligerswerk

De druk op het welzijnswerk neemt toe terwijl de middelen afnemen. De overheveling van de AWBZ en de vergrijzing maken dat meer mensen een beroep zullen doen op ondersteuning vanuit welzijn, terwijl hiervoor niet navenant meer geld beschikbaar is. De Wmo is een belangrijke impuls om de sector financieel efficiënter te organiseren: van dure individuele arrangementen naar een collectieve aanpak. Hiermee wordt ook gestimuleerd dat mensen meer een beroep op elkaar gaan doen en niet enkel op betaalde krachten. Mantelzorgers en vrijwilligers worden dan belangrijker als informeel netwerk. Deze ontwikkeling is zowel ingegeven door ideologische als financiële redenen. Opbouwwerk beschikt over de competenties om deze ontwikkeling mogelijk te maken.

Integrale wijkontwikkeling

De aandacht voor de integrale wijkontwikkeling is sinds de eerste initiatieven voor samenlevingsopbouw alleen maar krachtiger geworden. Een groot aantal wijken krijgt vanuit het landelijk beleid extra aandacht en middelen. Maar ook in andere kwetsbare gebieden in steden en gemeenten op het platteland worden veelomvattende programma's uitgevoerd om de leefbaarheid, sociale verhoudingen, economische en fysieke omstandigheden, het leer- en opvoedingsklimaat en de sociale cohesie te versterken. Veel actoren, zoals gemeentelijke diensten, woningcorporaties, politie, onderwijs, gezondheidszorg, arbeidsvoorzieningen en last but not least actieve bewonersorganisaties proberen met elkaar hardnekkige achterstandsproblematiek te keren en om te zetten tot krachtige samenlevingsverbanden. Opbouwwerk heeft hierin een eigen rol, die zich onderscheidt van de rol van de andere actoren, door met name het belang van bewoners te ondersteunen, maar ook om vanuit het perspectief van de bewoners de relatie tussen en met de andere actoren te versterken. In de volgende alinea zullen we ingaan op het specifieke van die rol met gebruikmaking van een recente publicatie van het Verwey-Jonker Instituut.

Duurzaamheid van interventies

Interventies worden uit verschillende bronnen en voor bepaalde tijd gefinancierd, terwijl de effecten van samenlevingsopbouw vragen om investeringen op lange termijn. In de samenlevingsopbouw is het dan ook een belangrijke opgave om samenhang en continuïteit

aan te brengen in zowel gelijktijdige als in de opeenvolgende projecten en programma's van de diverse partijen die in een gebied opereren. De opbouwwerker legt deze verbindingen vanuit het perspectief van de belanghebbende burgers en brengt losse projecten samen tot een meer integrale, inclusieve en duurzame benadering.

Veranderende rol van het opbouwwerk

Opbouwwerk heeft zijn bestaansgrond te danken aan het inzicht dat maatschappelijke vraagstukken als armoede, uitsluiting, ongewenst gedrag en achterstand aangepakt moeten worden door de betreffende bevolkingsgroepen en de betrokken instituties te beïnvloeden en tot betere onderlinge verhoudingen te stimuleren. Opbouwwerkers leggen de verbindingen tussen de leefwereld van bewoners en de systeemwereld van (lokale) overheden, instanties en professionele organisaties. Aanvankelijk waren opbouwwerkers de pioniers op het gebied van de samenlevingsopbouw en hadden zij een zeer brede maatschappelijke opdracht. Opeenvolgende beleidsinterventies als opbouwwerk bijzondere situaties, stadsvernieuwing, probleemcumulatiegebieden-beleid, wijkbeheer, sociale vernieuwing, herstructurering, krachtwijken en plattelandontwikkeling hebben ertoe geleid dat meer instanties hun verantwoordelijkheid zijn gaan nemen voor de samenlevingsopbouw.

Samenlevingsopbouw is een proces geworden van vele kleine en grotere stappen, waarin veel partijen met vereende krachten samenwerken om de kwaliteit van samenleven te versterken. Hierdoor is de opbouwwerker één van de velen geworden die interveniëren in lokale gemeenschappen, wijken en buurten (de eenzame fietser is in druk verkeer terechtgekomen). De opbouwwerker houdt als primaire oriëntatie het belang van de burgers in een kwetsbare positie.

Om de samenlevingsopbouw van de eerste decennia van de 21ste eeuw en de rol van het opbouwwerk in beeld te brengen, is gebruikgemaakt van de meest recente publicatie van het Verwey-Jonker Instituut, Van presentie tot correctie. Een nieuw perspectief op samenlevingsopbouw⁴. Het huidige terrein dat de auteurs Hans Boutellier en Nanne Boonstra als 'samenlevingsopbouw' aanduiden is inmiddels aanmerkelijk verbreed. De hernieuwde aandacht voor samenlevingsopbouw komt onder meer tot uitdrukking in tal van beleidsstudies (onder meer WRR 2005 en 2006 en RMO 2009), waarin begrippen als wijkaanpak, burgerschapsvorming en participatie centraal staan. Daarnaast kennen we sinds 2007 de Wet maatschappelijke ondersteuning (Wmo), die een wettelijk kader biedt voor de concrete lokale praktijk van de samenlevingsopbouw.

4 Boutellier, H. & Boonstra, N. Van presentie tot correctie, een nieuw perspectief op samenlevingsopbouw. Utrecht: Verwey-Jonker Instituut, 2009

In de publicatie merken de auteurs op dat momenteel veel partijen zich bezighouden met en betrokken zijn bij samenlevingsopbouw. Genoemd worden:

- * Het opbouwwerk
- * Woningcorporaties
- * Politie
- * Religieuze organisaties
- * Sport
- * Onderwijs
- * Jongerenwerk
- * Justitie

In deze studie van het Verwey-Jonker Instituut noemen Hans Boutellier en Nanne Boonstra een aantal nieuwe uitdagingen waarvoor samenlevingsopbouw op dit moment staat:

- * Het governancevraagstuk: de overheid als vertegenwoordiger van het algemeen belang worstelt met haar sturing en regierol op terreinen als het recht, de veiligheid, de gezondheidszorg en het onderwijs. Samenlevingsopbouw kan hier bijdragen aan een overkoepelende visie en een vorm van coördinatie. De opbouwwerker speelt de rol van verbindingsman of -vrouw tussen organisaties onderling en (vooral) tussen burgers- en bewonersgroepen en die organisaties.
- * In de netwerksamenleving heeft samenlevingsopbouw de opgave te verbinden om mensen het gevoel te geven dat zij er mogen zijn en dat zij ertoe doen. Juist in een netwerksamenleving liggen veel risico's besloten van buitengesloten zijn, niet mee kunnen doen en de boot missen.
- * Tegen de achtergrond van de nieuwe netwerksamenleving is het van belang te zoeken naar nieuwe vormen van activering. De te beschermende, te fraudegevoelige en te consumptieve verzorgingsstaat moet plaatsmaken voor een participatiesamenleving waarin burgers een actieve rol kunnen spelen. Sociale professionals hebben een intermediaire rol bij het zoeken naar nieuwe vormen van activering.

Boutellier en Boonstra maken een onderscheid tussen samenlevingsopbouw en opbouwwerk. Samenlevingsopbouw komt tot stand door de gezamenlijke interventies van alle betrokken partijen. Opbouwwerk vervult hierin een eigenstandige functie die erop gericht is de burger optimaal te beschermen en te ondersteunen, burgers te activeren tot participatie en samenwerking, en om verbindingen te versterken tussen groepen burgers onderling en tussen burgers en instanties en professionele organisaties.

Wat in de bovengenoemde opsomming van Boutellier en Boonstra minder expliciet is vermeld, is de taak die de opbouwwerker vervult ten aanzien van het functioneren van (overheids)instanties en organisaties in hun relatie met de burger. In de doelstellingen die de opbouwwerker nastreeft, is 'invloedvergroting' uitdrukkelijk opgenomen.

Het gaat dan om interventies die erop gericht zijn dat organisaties en instanties anders leren omgaan met burgers of die erop gericht zijn integraal en meer inclusief met burgers om te gaan. Een andere aanvulling op Boutellier en Boonstra is dat voorzieningen op het gebied van werk en inkomen en het bedrijfsleven ook actieve partijen zijn geworden in de samenlevingsopbouw, bijvoorbeeld door scholingsprojecten of arbeidsmarkttoeleiding. Met deze aanvullingen is onze conclusie dat het gedachtegoed van Boutellier en Boonstra een goed fundament vormt voor een nieuw profiel van de opbouwwerker.

3 Beroepsbeschrijving

Het uitvoerend opbouwwerk in Nederland is in hoofdzaak een lokale, gemeentelijke aangelegenheid. De ondersteuning in de vorm van advisering en organisatieontwikkeling door opbouwwerkers concentreert zich op de kwaliteit van het samenleven in buurt en wijk (territoriaal) en in groepsverband (categoraal).

Naast deze horizontale invalshoek heeft het opbouwwerk een verticale invalshoek: de kwaliteit van diensten en relaties tussen mensen onderling, en tussen bewoners en instanties, instellingen en bedrijven. De terreinen waarop opbouwwerk burgerinitiatief, zelfwerkzaamheid en participatie stimuleert, variëren van wonen en leefomgeving, sociale veiligheid, buurtgezondheidszorg, milieu en duurzaamheid tot onderwijsstimulering.

De opbouwwerker stimuleert en ondersteunt bewoners, gemeenten en organisaties bij het aanpakken van sociale en fysieke vraagstukken in bepaalde wijken, steden of gebieden. Hij is resultaatgericht en plant, ontwikkelt en organiseert uiteenlopende activiteiten met bewoners en partners op basis van een breed scala aan interventies, zowel op individueel als collectief niveau. Hij richt zich hierbij op het versterken van de eigen kracht en initiatief van bewoners, het verbinden van bewoners onderling en bewoners met instanties of partners. De opbouwwerker is deelnemer aan professionele netwerken, ontwikkelt deze waar nodig en kan deze regisseren. Het opbouwwerk levert een bijdrage aan het ontwikkelen van burgerschapscompetenties.

Context

Opbouwwerkers en andere sociaal-agogische professionals zijn veelal werkzaam bij brede welzijnsorganisaties of gespecialiseerde instellingen voor opbouwwerk. Zij onderscheiden zich van de professionals in dienst van corporaties, zorginstellingen, politie, onderwijs et cetera door hun primaire oriëntatie op het belang van de bewoner en een op professionaliteit gebaseerde onafhankelijke positie in het krachtenveld van de samenleving.

De opbouwwerker werkt vanuit een professionele organisatie of zelfstandig, stedelijk of gebiedsgericht (wijk, buurt, dorp) ten behoeve van bewoners of aan projecten. Hij werkt vaak vanuit wijkcentra en heeft een outreachende werkstijl.

De opbouwwerker heeft te maken met een toenemende diversiteit aan culturen, generaties, etnische achtergronden, leefstijlen en maatschappelijke posities. Hij heeft regelmatig te maken met meervoudige probleemsituaties in achterstandswijken.

Opbouwwerk wordt individueel en in groepsverband uitgevoerd met (vertegenwoordigers van) bewoners en beroepskrachten van gemeenten, woningcorporaties, politie en justitie, jongerenwerk, sport, onderwijs en religieuze organisaties. Een opbouwwerker opereert niet alleen, het vak is sterk contextgebonden. Het werk wordt verricht met het oog op de doelgroep, in contact met betrokkenen en te midden van allerlei conflicterende belangen. De schaal waarop wordt gewerkt is afhankelijk van het vraagstuk.

In zijn werk heeft de opbouwwerker volgens Bouttelier en Boonstra drie hoofdtaken:

1. Beschermen, versterken, stem geven aan en verheffen van individuen en groepen in een kwetsbare positie.
2. Initiëren, stimuleren en ondersteunen van actieve betrokkenheid van burgers om vorm te geven aan een verbeterde kwaliteit van leven en van de directe leefomgeving.
3. Verbinden, sturen en beïnvloeden van zowel burgers onderling als van de institutionele omgeving. De interventies richten zich op het gedrag van burgers, én op de verbetering van de wederzijdse relatie van burgers met organisaties en instanties.

Niveaus van beroepsuitoefening

De opbouwwerker werkt zelfstandig en heeft de verantwoordelijkheid voor het ontwerpen en uitvoeren van activiteiten en projecten in complexe situaties. De opbouwwerker werkt op de niveaus C en D van de beroepenstructuur⁵.

Niveau C/ontwerpen en uitvoeren

Niveau C staat voor het ontwerpen en (doen) uitvoeren van projecten en programma's. De opbouwwerker op dit niveau werkt onder leiding van een manager, is zelfstandig in de uitoefening van zijn kerntaken en legt hierover periodiek verantwoording af. Hij is een van de partners in het netwerk dat vormgeeft aan de samenlevingsopbouw in een bepaald gebied en neemt zelf initiatief tot netwerkvorming rond meervoudig samengestelde vraagstukken.

⁵ Paul Vlaar et al. Klaar voor de Toekomst, een nieuwe beroepenstructuur voor de branches welzijn en maatschappelijke dienstverlening, gehandicaptenzorg, jeugdzorg en kinderopvang. Utrecht: NIZW, 2006

Niveau D/inhoudelijke regie voeren en uitvoeren

De opbouwwerker op niveau D heeft een grote mate van zelfstandigheid en ontwikkelt en regisseert netwerken rond complexe situaties. Niveau D ontwikkelt innovaties als antwoord op ontwikkelingen in zowel beleid als maatschappelijke veranderingen en deelt zijn kennis met partnerorganisaties. Hij begeleidt samenwerkingsverbanden van professionals uit verschillende sectoren en bewaakt de kwaliteit van de processen en de maatschappelijke effecten. Hij verantwoordt zijn werk aan de eigen organisatie en aan zijn netwerkpartners.

Voor beide niveaus zijn vakvolwassen hbo-opgeleide beroepskrachten vereist, waarbij voor het functioneren op niveau D additionele opleidingen en/of aantoonbare aanvullende competenties gevraagd worden. In bijlagen 2 en 3 staan de indicaties voor de verschillende niveaus uitgewerkt.

4 Taken opbouwwerker

De taken die in dit hoofdstuk worden beschreven, geven goed inzicht in de werkzaamheden van de opbouwwerker. Zo wordt een helder beeld gegeven van de dagelijkse praktijk van het opbouwwerk.

Bij de beschrijving van de taken (TK) maken we onderscheid tussen:

- * Bewonersgerichte taken: alle taken die de opbouwwerker in direct contact met bewoners uitvoert en de hieruit voortvloeiende taken die gericht zijn op samenwerkingspartners en maatschappelijke organisaties.
- * Organisatiegebonden taken: taken die het functioneren van de organisatie waar de opbouwwerker werkzaam is betreffen.
- * Professiegebonden taken: taken die de ontwikkeling van de beroepskracht betreffen, zoals deskundigheidsbevordering, intervisie, reflectie en beroepsontwikkeling.

4.1 Bewonersgerichte taken

Intermezzo: Presentie, analyseren en signaleren

Aan het begin van een werkcyclus zijn de belangrijkste taken van de opbouwwerker:

- Present zijn en contacten leggen in het werkgebied.
- Analyseren met betrokkenen.
- Signaleren en agenderen.

Gedurende het werkproces blijven deze taken terugkomen. Er komen nieuwe bewoners, nieuwe vraagstukken werpen zich op en eerder gemaakte analyses moeten regelmatig worden bijgesteld. Bij deze werkzaamheden zijn de interactie en participatie van bewoners een belangrijk onderdeel van de taken van de opbouwwerker.

TK a. Present zijn en contacten leggen in het werkgebied

De opbouwwerker legt contact met mensen in zijn werkgebied, met partnerorganisaties en overheidsvertegenwoordigers en vormt zich een beeld van de ondersteuningsvraag. Hij kent de mensen in zijn werkgebied, leert steeds weer nieuwe individuen en groepen kennen en deze groepen kennen hem door een actieve en zichtbare presentie. Hij werkt zowel voor mensen in een kwetsbare positie als voor groepen die in een sterkere sociale positie verkeren. Het gaat om kennen en gekend worden. De opbouwwerker heeft door zijn presentie in de wijk of het gebied een laagdrempelig contact met bewoners, bouwt een vertrouwensrelatie met hen op en begeleidt hen richting voorzieningen en instanties. Bij dit kennen en gekend worden maakt de opbouwwerker actief gebruik van de netwerken van de eigen organisatie en andere professionals in het werkgebied. De oriëntatie op groepen in het werkgebied is een actief en doorlopend proces. Manifeste vragen zullen snel gesteld worden, maar de opbouwwerker gaat ook steeds actief op zoek naar de achterliggende vraag en naar latente behoeften die niet worden uitgesproken.

De opbouwwerker verzamelt de informatie over zijn werkgebied, vooral uit de verhalen van de groepen in het werkgebied en van andere beroepskrachten. Ook neemt hij kennis van de beschikbare schriftelijke informatie. Hij maakt zich bekend bij partnerorganisaties als aanspreekbare deskundige om de participatie van de groepen in het werkgebied op dit terrein te initiëren, te ondersteunen en te faciliteren, en zorgt ervoor ook als zodanig gekend te worden. De opbouwwerker legt contact met beleidsmakers aan de hand van concrete vragen en resultaten. De communicatie met beleidsmakers past in de strategie die de organisatie hierbij volgt.

Werkwijze

De opbouwwerker:

- * werkt volgens de principes van de presentiebenadering. Hij is aanspreekbaar en beschikbaar voor bewoners met manifeste vragen en gaat af op bewoners met latente vragen of verborgen behoeften;
- * werkt vrijwel altijd territoriaal, dat wil zeggen in een buurt, wijk, stadsdeel, dorp of regio;
- * kent de geschiedenis van het gebied en weet wat de perspectieven in de nabije toekomst zijn, weet welke cultuurverschillen er zijn, waar de specifieke problemen zich voordoen en welke belangentegenstellingen tussen wijkbewoners spelen;
- * werkt met meerdere groepen mensen in zijn werkgebied en leert deze kennen door direct contact met hen te leggen, hetzij op individueel niveau, hetzij op groepsniveau of tijdens activiteiten;
- * achterhaalt de culturele en historische achtergronden, de thuissituatie, de beweegredenen, de vragen, potenties en ambities van de mensen in zijn werkgebied;
- * zoekt actieve samenwerking met partnerorganisaties die zijn taakstelling raken (de doelen van het opbouwwerk worden in samenwerking met andere organisaties en instanties in het werkgebied gerealiseerd);

- * kent de politieke agenda, verhoudingen en beleidsontwikkelingen van de gemeente en eventueel andere overheden die betrekking hebben op zijn werkgebied en taakstelling.

TK b. Analyseren met betrokkenen

Het in beeld brengen van de vraag gebeurt op een systematische wijze via individuele contacten, groepsinterviews, enquêtes en bijeenkomsten. Deze informatie dient als input voor een zorgvuldige analyse die als basis kan dienen voor verantwoorde conclusies. Dat vragen veelal mede betrekking hebben op de competenties van andere organisaties die in het gebied werkzaam zijn, maakt het beantwoorden daarvan gecompliceerder. Haalbaarheid en beleidsprioriteiten spelen hierin een belangrijke rol.

Het maken van een goede analyse vanuit de optiek van het opbouwwerk is een complexe opgave. Daarbij geldt dat veelal voortgebouwd kan worden op eerdere analyses en dat het maken van een analyse vaak de verantwoordelijkheid is van een team binnen de organisatie, en niet uitsluitend van een individuele opbouwwerker. Analyses worden ook door andere partijen gemaakt of in samenwerking met hen. Het betreft hier de overheid, bewonersorganisaties en andere samenwerkingspartners.

Een analyse vraagt om voortdurende actualisatie en bijstelling. Voor de opbouwwerker is een goede analyse van de vraag en de mogelijkheden van cruciaal belang om de keuze te onderbouwen of en hoe een vraag al dan niet wordt opgepakt. Als een analyse tot stand komt in overleg met bewoners, cliënten en/of samenwerkingspartners kan het de basis zijn voor een integrale aanpak. De keuzes worden aan de verschillende partijen verantwoord.

Werkwijze

- * Vraaganalyse. De opbouwwerker zoekt vanuit zijn taakstelling in direct contact met bewoners naar antwoorden op verschillende vragen. Wat zijn de oorzaken dat zij vraagstukken niet zelfstandig kunnen oplossen en waar liggen talenten en mogelijkheden die bij de beantwoording van de vragen ingezet kunnen worden? De vraag is echter niet altijd duidelijk aanwezig. Soms zijn bewoners ontmoedigd en worden vragen niet meer kenbaar gemaakt of voornamelijk nog gecommuniceerd in de vorm van frustraties.
- * Gebiedsanalyse. De opbouwwerker maakt of beschikt over een actuele gebiedsanalyse. Deze is opgebouwd uit objectieve gegevens over de bevolkingsopbouw, onderwijs- en arbeidsparticipatie, de kwaliteit van de woon- en leefomgeving en het gebruik van voorzieningen. Daarnaast bevat deze analyse de potentie, belevingen en verwachtingen van bewoners(groepen) alsmede een visie op mogelijke toekomstige ontwikkelingen in het gebied.
- * Krachtenveldanalyse. Professionele instellingen, overheidsbeleid, formele en informele organisaties, familieverbanden, culturele groeperingen et cetera hebben alle hun invloed op de status quo in een werkgebied. De opbouwwerker is zelf ook onderdeel van

dat krachtenveld. Hij maakt daar een zo objectief mogelijke analyse van. Waar liggen kansen, onbenutte kwaliteiten, belemmeringen of blokkades en op welke wijze zijn deze te beïnvloeden?

- * Beleidsanalyse. De lokale overheid heeft een sterke invloed op het beleid van de organisatie waarin de opbouwwerker werkzaam is. De opbouwwerker analyseert dit beleid en probeert de uitvoering ervan in balans te brengen met de vragen van bewoners(groepen) in het werkgebied, de (on)mogelijkheden van het werkgebied en de (on)mogelijkheden van de formele en informele partnerorganisaties.

TK c. Signaleren en agenderen

De opbouwwerker signaleert sociale kwesties die buiten de aandacht vallen van instellingen en van staand beleid. Hij agendeert deze met betrokkenen bij verantwoordelijke organisaties en instanties. Ook als deze kwesties door hen niet direct opgepakt worden, houdt de opbouwwerker vast aan de belangen van de bewoners. Hij mobiliseert belanghebbenden, ondersteunt hen bij het zo nauwkeurig mogelijk formuleren van de vraag, legt hen voor welke eigen verantwoordelijkheid bewoners kunnen nemen en onderhoudt contact met partijen die verantwoordelijk zijn voor de sociale kwesties. Waar nodig bemiddelt hij tussen conflicterende partijen, bewoners onderling of groepen, en tussen bewoners en de betrokken organisaties en instanties.

Deze signaleringstaak kan alleen goed uit de verf komen als de opbouwwerker beschikt over voldoende kennis van de wijk en het bestaande aanbod van voorzieningen. Ook moet hij over een heldere visie (gebaseerd op beroepsnormen en -waarden) beschikken om te kunnen beoordelen in hoeverre bestaande sociale arrangementen rechtvaardig uitwerken.

De opbouwwerker is alert op allerlei signalen die hem via bewoners(groepen) en collega's bereiken. Hij onderzoekt of deze signalen daadwerkelijk duiden op (structurele) problemen. Bij dit onderzoek worden betrokkenen ingeschakeld om het eigen signaal te kunnen versterken. De opbouwwerker legt met gefundeerde gegevens de gevonden tekorten voor aan de meest geëigende instellingen of overheidsinstanties. Hij oefent samen met betrokkenen druk uit om het vraagstuk op te pakken, en zorgt voor ondersteuning vanuit zijn eigen organisatie en vanuit instellingen die in het werkgebied dezelfde tekorten signaleren. Hij genereert middelen om nieuwe initiatieven uit te voeren en indien nodig nieuwe dienstverlening te ontwikkelen. Hij ontwerpt in dialoog met betrokkenen en eventuele partners een plan van aanpak en zorgt dat dit uitgevoerd wordt. Gedurende de initiatieffase of tijdens de uitvoering van het project wordt de trekkersrol overgedragen aan de betrokkenen of aan de daartoe meest aangewezen samenwerkingspartner.

Werkwijze

De opbouwwerker:

- * luistert naar bewoners en checkt in hoeverre geuite klachten gerechtvaardigd zijn vanuit het gezichtspunt van de bewoners;
- * doet onderzoek naar een mogelijk alternatief, samen met de burgers;
- * benadert instellingen en overheidsinstanties om de gesignaleerde tekorten bespreekbaar te maken;
- * genereert middelen en medestanders ten behoeve van een plan van aanpak.

Intermezzo: ontwerpen en uitvoeren

Ontwerpen en uitvoeren omvat hier het gehele handelingsrepertoire van de beroepskracht voor het realiseren van plannen. Essentieel voor opbouwwerk hierbij is dat zowel bij het ontwerpen als in de uitvoering bewoners een actieve rol vervullen. De opbouwwerker hanteert een mix van interventies die het beste passen bij het beoogde resultaat en de procesdoelen op lange termijn. Bij interventies onderscheiden we de volgende hoofdgroepen:

- Ontwerpen met belanghebbenden.
- Faciliteren en ondersteuning bieden.
- Activeren en mobiliseren.
- Netwerkontwikkeling en regie.

Opbouwwerk kent zowel lichte vormen van faciliteren en ondersteunen als meer intensieve interventies, gericht op verandering van gedrag en verhoudingen. Gelet op de doelstellingen van het opbouwwerk om groepen in staat te stellen zelfstandig vorm te geven aan de beantwoording van hun vragen, wordt steeds gestreefd de lichtst mogelijke interventie in te zetten.

Een project kan van start gaan als op initiatief van de beroepskracht belanghebbenden bij elkaar worden gebracht en hij hierbij de trekker is. Hij activeert tot zelfwerkzaamheid. Doordat de opbouwwerker de doelgroepen van ondersteuning en faciliteiten voorziet, kunnen zij het initiatief zelfstandig voortzetten. De uitvoering van de werkzaamheden gebeurt steeds met maximale betrokkenheid en zelfwerkzaamheid van de bewoners(groepen) in het werkgebied. De beroepskracht wisselt de verschillende interventievormen met elkaar af. Het plan van aanpak en de resultaat- en prestatieafspraken vormen het uitgangspunt van handelen, maar de wijze van opereren is flexibel, intuïtief en gericht op het benutten van kansen en mogelijkheden die zich in de actuele situatie voordoen.

TK d. Ontwerpen met belanghebbenden

De opbouwwerker vertaalt in nauwe samenwerking met betrokkenen de (algemene dan wel specifieke) opdracht van de financier in concreet haalbare activiteiten en projecten. Op basis van de analyse formuleert hij de gewenste resultaten en doelen in dialoog met burgers in het werkgebied en in samenwerking met externe partners. De doelen worden vervolgens omgezet in een concreet plan van aanpak, dat realistisch is binnen de taakstelling van de organisatie. Hij benoemt zo concreet mogelijk de beoogde resultaten en prestaties en geeft aan wat de maatschappelijke effecten zullen zijn. Bewoners in een zwakke sociaaleconomische positie verbindt hij met sterkere groepen.

Binnen de randvoorwaarden van de taakstelling en de aangegeven beleidskaders wordt gezocht naar overeenstemming tussen beroepskrachten en groepen in het werkgebied. Afgesproken wordt wie voor welk deel verantwoordelijk is, welke bijdrage van de verschillende actoren verwacht wordt en op basis waarvan het plan van aanpak succesvol genoemd kan worden. In de loop van de uitvoering kan dit plan op grond van voortschrijdend inzicht en veranderde omstandigheden bijgesteld worden. De opbouwwerker bewaakt hierbij de oorspronkelijke doelstelling en de eerder geformuleerde prestatieafspraken.

Met de verschillende samenwerkingspartners wordt onderhandeld over ieders inbreng en de wijze waarop daarover verantwoording wordt afgelegd. Het gezamenlijk formuleren van doelen is in dit proces van cruciaal belang. Ook wordt duidelijk welke inzet van mensen en middelen iedere partner bijdraagt en op welke resultaten de verschillende actoren mogen worden afgerekend. De kwaliteit van het resultaat wordt afgemeten aan de mate waarin en de effectiviteit waarmee de gestelde doelen zijn behaald. De vraag van individuele burgers en groepen in het werkgebied vormt hierbij het uitgangspunt – waarbij opgemerkt moet worden dat de oorspronkelijke verwachting vaak een andere was dan het uiteindelijke resultaat. Met andere woorden: men heeft geen vis gekregen, men heeft leren vissen.

De organisatie van de opbouwwerker stelt kwaliteitsnormen die zowel betrekking hebben op de werkprocessen als op de behaalde resultaten. In de welzijnssector wordt gewerkt met benchmarking (= producten- en kostenvergelijkingen), waaraan de opbouwwerker de kwaliteit van zijn resultaten kan toetsen. De opbouwwerker is een professional die werkt in een meervoudig verantwoordingskader. De kwaliteit van het resultaat wordt zichtbaar gemaakt voor alle betrokken partijen: voor de bewoners in het werkgebied, voor de samenwerkingspartners van andere organisaties en voor de financier.

Werkwijze

De opbouwwerker:

- * formuleert procesdoelen in samenspraak met burgers en groepen;
- * stelt een concreet plan van aanpak op met bewoners(groepen) en met de samenwerkingspartners;

- * bewaakt de prestatieafspraken en de oorspronkelijke doelstelling van het plan van aanpak;
- * bewaakt de samenhang tussen de achterliggende langetermijndoelstellingen van gemeente, organisaties en bewoners(groepen);
- * bewaakt het proces en de kwaliteit van de uitvoering en spreekt op basis hiervan andere partijen aan op eventuele tekortkomingen in de procesvoering.

TK e. Faciliteren en ondersteunen van initiatieven

De opbouwwerker ondersteunt bewonersorganisaties en groepen bij het bereiken van de door hen gestelde doelen. Hij begeleidt groepsprocessen en netwerken en biedt inhoudelijke en strategische advisering. Hij bemiddelt tussen bewoners en groepen onderling, en ook tussen bewoners(groepen) en organisaties en/of instanties.

De opbouwwerker spreekt met doelgroepen in het werkgebied af bij welke aspecten en op welke wijze zij ondersteuning krijgen. Hij toetst regelmatig of deze ondersteuning aan de verwachtingen voldoet en nodig blijft. Hij zorgt ervoor dat de gestelde doelen met de inzet van alle groepsleden worden behaald en dat ieder groepslid met zijn kwaliteiten aan bod komt. In netwerken zorgt hij voor een goed samenwerkingsklimaat en het effectief nakomen van gemaakte afspraken. Hij geeft informatie en advies waarmee individuen en groepen in staat zijn om hun doelen te bereiken. Ook geeft hij informatie en advies over relevante wet- en regelgeving en andere randvoorwaarden.

Bij belangentegenstellingen en conflicten brengt de opbouwwerker individuen en groepen en/of organisaties en instanties tot elkaar, helpt hen om tot gezamenlijke oplossingen te komen of verwijst door naar andere instanties.

Hij geeft vrijwilligers en hun organisaties inhoudelijk en organisatorisch advies dat van belang is voor het uitvoeren van hun taken. Hij biedt begeleiding aan (organisaties van) bewoners, culturele en zelforganisaties bij onderlinge samenwerking, organisatievorming en strategieontwikkeling.

De opbouwwerker draagt zorg voor faciliteiten als accommodatie, informatie en administratieve middelen. Ook toont hij zich actief in het werven van nieuwe bestuursleden/vrijwilligers. Hij organiseert vergaderingen van de bewoners(groepen) in de wijk, stelt in samenspraak met hen de agenda op en bewaakt het verloop van de vergadering. Onderdeel van het werkproces is dat de opbouwwerker de verantwoordelijkheid voor dit soort faciliterende taken gaandeweg aan de bewonersorganisaties overdraagt.

De opbouwwerker brengt zijn kennis in en adviseert bewoners over de gewenste strategie ten aanzien van de andere betrokken partijen bij het uitvoeringsproces. Ook kan hij de gevraagde materiekennis beschikbaar maken voor de bewoners(groepen) via eigen

onderzoek of via vertegenwoordigers uit het desbetreffende kennisgebied (professionals, scholen, universiteiten, actiegroepen).

Een ander aandachtspunt is het genereren van persaadacht ten behoeve van de inzet van de bewoners(groepen) en hun doelstellingen.

Werkwijze

De opbouwwerker

- * biedt ruimte en gelegenheid aan bewonersinitiatieven en faciliteert deze;
- * identificeert en motiveert belanghebbenden en sleutelfiguren en neemt initiatief om bewoners, belanghebbenden en organisaties bijeen te roepen;
- * reikt mogelijkheden aan voor strategie en ontwikkelt deze samen met betrokkenen;
- * identificeert en betreft hulpbronnen;
- * ontwikkelt een mediastrategie met de bewoners.

TK f. Activeren en mobiliseren

De opbouwwerker ondersteunt de burgers bij het nemen van initiatieven en bij organisatievorming. Hij neemt hierin eventueel het voortouw en zorgt ervoor dat het initiatief overgenomen kan worden door de direct belanghebbenden. Hij biedt begeleiding en vorming op het gebied van sociale en bestuurlijke vaardigheden, culturele ontwikkeling en communicatie, zelfredzaamheid en belangenbehartiging. Hij bevordert de ontwikkeling van de competenties van individuele bewoners en groepen in het betreffende werkgebied. Hiermee zijn zij in staat zelf inhoud en vorm te geven aan hun vragen op allerlei levensgebieden en effectief naar oplossingen te zoeken.

De opbouwwerker maakt aldus de vraag van individuele bewoners en (beperkte) groepen tot een collectieve vraag. Hij biedt toegang tot voorzieningen die onvoldoende toegankelijk zijn voor bewoners(groepen) in het werkgebied. Hij biedt kennis en inzicht in het functioneren van de samenleving, in de bijdrage die van bewoners zelf wordt verlangd en in de manier waarop deze vorm kan geven aan actief burgerschap (de civil society). De opbouwwerker komt op voor de belangen van de diverse groepen in het werkgebied en werkt aldus ook aan de belangenbehartiging van individuele burgers.

De opbouwwerker plaatst burgerinitiatieven en zelforganisatie in het perspectief van een leeromgeving voor participatie, stimuleert individuen en groepen in het informele leren en evalueert met hen de leeropbrengst in het kader van de vergroting van zelfredzaamheid. Hij leert individuele bewoners en groepen in het werkgebied hoe ze hun belangen kunnen formuleren en deze aan de juiste organisatie of instantie te adresseren. Hij mobiliseert bewoners om gemeenschappelijke vragen op te pakken en helpt hen bij het ontwikkelen van zelforganisatie. Via participatie in een bestuur of werkgroep leert de bewoner by doing. Deze vorm van praktisch of participatief leren vormt de kern van het ondersteuningswerk

van de opbouwwerker. Vaak regelt de opbouwwerker dat deelnemers aan het proces ter aanvulling van een passend cursusaanbod gebruik kunnen maken. Ook haalt de opbouwwerker de benodigde kennis(dragers) naar het gebied en stelt deze beschikbaar voor de doelgroep.

De initiatieven sluiten aan op de belevingswereld van de initiatiefnemers. De opbouwwerker stimuleert creativiteit, zelfbeschikking en zelfwerkzaamheid. Hij brengt groepen bij elkaar en ondersteunt bij de organisatie van acties, campagnes en manifestaties. Hiervoor denkt hij mee over de communicatie en publiciteit. De opbouwwerker creëert de voorwaarden voor zelfwerkzaamheid.

Werkwijze

De opbouwwerker:

- * maakt individuele en groepsvragen gemeenschappelijk op basis van de beschikbare kennis van de wijk;
- * bevordert de ontwikkeling van de competenties van de bewoners(groepen) door zelf het goede voorbeeld te geven en deelnemers door te verwijzen naar passende cursussen (indien beschikbaar);
- * ondersteunt de acties, campagnes en manifestaties van de initiatiefnemende burgers, verzamelt en ontsluit noodzakelijke materiekennis ter ondersteuning van het initiatief, mobiliseert het publiek en adviseert over een mediastrategie.

TK g. Netwerken ontwikkelen en regisseren

De opbouwwerker brengt vertegenwoordigers van diverse belangenorganisaties en professionals van maatschappelijke instellingen bij elkaar om een netwerk te ontwikkelen voor de aanpak van complexe vraagstukken. Dit gebeurt veelal op verzoek van een of meerdere partijen die de vorming van een dergelijk netwerk noodzakelijk achten.

Verwacht wordt dat specifieke vragen en doelstellingen via dit netwerk effectief geagendeerd en besproken worden. Het betreft hier vaak structurele vraagstukken die een inzet op de langere termijn noodzakelijk maken. De netwerken kunnen op wijk-, stadsdeel- of stedelijk niveau worden gevormd. Het te ontwikkelen netwerk krijgt de organisatieschaal die het meest geëigend is met betrekking tot de geagendeerde problematiek. De opbouwwerker ontwikkelt goede werkrelaties en zorgt voor concrete werkafspraken die door de betreffende organisaties worden gesanctioneerd.

De netwerken kunnen worden bemenst door een mix van burgers, professionals en bestuurders, maar kunnen ook een volledig professioneel karakter hebben en op initiatief van bijvoorbeeld de gemeente of provincie worden gevormd. In dat laatste geval is het de taak van de opbouwwerker de inbreng van de burgers zo goed mogelijk in het netwerk te 'verkopen' en ernaar te streven dat ook zij er actief deel van uitmaken.

Werkwijze

De opbouwwerker:

- * stimuleert dat reeds georganiseerde groepen in het werkgebied zich verder organiseren opdat hun doelstellingen op interorganisatorisch niveau bereikt worden;
- * ontwikkelt kansrijke sociale coalities;
- * ontwikkelt een netwerk van bewoners- en zelforganisaties om gezamenlijke belangen te vertegenwoordigen;
- * ontwikkelt een netwerk met professionals van andere instellingen rond meervoudige sociale kwesties;
- * vertegenwoordigt zo helder mogelijk het bewonersperspectief bij interinstitutionele netwerken, gericht op een structurele benadering van samenlevingsvraagstukken.

TK h. Processen en voortgang bewaken

Samen met bewoners(groepen) in het werkgebied evalueert de opbouwwerker het proces en de resultaten van de interventie. Deze worden getoetst aan de doelen in het plan van aanpak. Gekeken wordt in hoeverre het samenspel tussen de beroepskracht en de doelgroep heeft bijgedragen aan de vergroting van de zelfredzaamheid van de bewoners(groepen). De opbouwwerker maakt duidelijk wat de effecten van zijn keuzes zijn, of zijn doelen zijn gehaald in overeenstemming met de opdracht, en of de doelstellingen in het plan van aanpak en of de werkprocessen bijgedragen hebben aan zijn kernopdracht. Hij legt verantwoording af in een meervoudig verantwoordingskader, dat wil zeggen, tegenover de betrokken partijen in het opbouwwerkproces.

Een belangrijke opdracht hierbij is het zichtbaar maken van het maatschappelijk rendement van de verschillende interventies en het kunnen duiden van de concrete effecten. Het gaat zowel om het proces (welke samenwerking tot stand is gebracht, welke ontwikkeling mensen hebben doorgemaakt) als om het concrete resultaat (welke doelen zijn bereikt en zijn betrokkenen hier tevreden over). Kleine stappen en resultaten moeten hierbij in het perspectief van de langere termijn worden geplaatst.

De resultaten van de evaluatie worden vastgelegd ter verantwoording aan de verschillende partijen. Ze worden tevens gebruikt voor verbetering van de werkprocessen van zowel de beroepskracht, de anderen uit de organisatie als – voor zover van toepassing – de partnerorganisaties. De opbouwwerker hanteert de in de organisatie geldende methodiek voor het bepalen van de kwantiteit en de kwaliteit van de behaalde resultaten.

Werkwijze

De opbouwwerker:

- * verzorgt het projectmanagement;
- * evalueert en reflecteert regelmatig met de betrokken doelgroepen en samenwerkingspartners het proces en de resultaten;

- * laat zien welke effecten bereikt worden en wat het maatschappelijk rendement is (output en outcome);
- * zorgt voor continuïteit en dynamiek in de processen en maakt zichtbaar welke ontwikkeling doelgroepen en bewonersorganisaties doormaken;
- * stelt waar nodig de aanpak bij in direct overleg met de betrokkenen;
- * legt verantwoording af aan de eigen organisatie, en waar dat van toepassing is aan de opdrachtgever of financier;
- * treedt naar buiten met bereikte resultaten en laat zien welke actoren hierin een rol spelen.

4.2 Organisatiegebonden taken

TK i. Bijdragen aan de organisatie

De opbouwwerker levert een praktische en organisatorische bijdrage aan het functioneren van zijn organisatie, baseert zijn inbreng op het perspectief van de bewoners en zorgt dat signalen uit het werkgebied doorklinken in zijn organisatie. Hij neemt deel aan teamoverleg, collegiale consultatie, begeleiding van vrijwilligers en stagiairs, en is betrokken bij het aantrekken en inwerken van nieuwe collega's. Hij verricht bureauwerkzaamheden en draagt waar nodig bij aan het zakelijk beheer. De opbouwwerker levert rapportages en bijdragen aan de verantwoording van het werk van de organisatie. In zijn houding en handelingen vertegenwoordigt hij de organisatie in zijn werkgebied. Ook onderhoudt hij externe contacten namens de organisatie.

Werkwijze

De opbouwwerker:

- * brengt eigen kennis en ervaring in teamoverleg en collegiale consultatie;
- * draagt kennis en ervaring over aan vrijwilligers en stagiairs en nieuwe collega's;
- * maakt rapportages, evaluaties en levert andere bijdragen aan de verantwoording van de organisatie;
- * onderhoudt externe contacten namens de organisatie.

TK j. Bijdragen aan beleidsontwikkeling

De opbouwwerker draagt vanuit zijn vakkennis en praktijkervaring behorend bij zijn taakgebied, en vanuit zijn kennis van wat er leeft onder de bewoners van zijn werkgebied, bij aan de beleidsvorming van zijn organisatie. Hij neemt daarbij een kritisch opbouwende houding aan, gevoed vanuit zijn professionele kennis, praktijkervaring en zijn visie op de doelen van de organisatie. Hij draagt actief bij aan de implementatie van beleidsdoelen en draagt deze intern en extern uit. Hij treedt op als ambassadeur van zijn organisatie en draagt de missie ervan op actieve wijze uit.

Werkwijze

De opbouwwerker:

- * draagt bij aan de beleidsvoorbereiding en beleidsontwikkeling;
- * draagt bij aan kennisontwikkeling en verspreiding;
- * vertegenwoordigt de organisatie binnen de gestelde beleidskaders en communicatiestrategie;
- * neemt actief inhoudelijk deel aan teamoverleg en werkoverleg binnen de organisatie;
- * zet het beleid om in uitvoerbare doelen en zichtbare resultaten;
- * draagt het beleid van de organisatie binnen de kaders van de afgesproken communicatiestrategie uit aan groepen in het werkgebied, samenwerkingspartners en beleidsmakers.

4.3 Professiegebonden taken

TK k. Competenties ontwikkelen

De opbouwwerker onderhoudt en actualiseert zijn beroepscompetenties. Hij neemt deel aan activiteiten ten behoeve van deskundigheidsbevordering, supervisie en intervisie. Hij volgt de actualiteit, leest vakliteratuur, wisselt kennis uit met beroepsgenoten en vindt de benodigde informatie. Hij is tevens op de hoogte van de materiekennis van het terrein waarop hij met andere partners samenwerkt.

De opbouwwerker neemt deel aan studiebijeenkomsten binnen en buiten de organisatie en brengt daar zijn kennis en ervaring in. Hij zorgt dat de organisatie hem hiervoor voldoende ruimte biedt. Hij wisselt kennis en ervaring uit met vakgenoten en begeleidt beginnende beroepskrachten en stagiairs. Hij draagt bij aan kennisontwikkeling van de beroepsgroep en deelt die kennis met beroepskrachten uit andere disciplines.

In werkoverleg en in uitwisseling met beroepsgenoten vindt reflectie plaats op het beroepsmatig handelen, op de effectiviteit van het werk en op de effecten voor individu, groep of samenlevingsverband.

De opbouwwerker kent zijn huidige competenties en heeft zicht op zijn ambities en de daarvoor benodigde competentieontwikkeling. Hij levert een bijdrage aan de inhoudelijke ontwikkeling en de profilering van het beroep en is ambassadeur voor zijn beroep.

Werkwijze

De opbouwwerker:

- * neemt deel aan activiteiten ten behoeve van deskundigheidsbevordering, supervisie en intervisie;
- * houdt actuele ontwikkelingen en vakliteratuur bij;
- * wisselt kennis uit met beroepsgenoten;
- * vindt en ontsluit benodigde informatie ten aanzien van zijn werkgebied;
- * vindt en ontsluit benodigde kennis ten behoeve van de samenwerking met professionals uit andere vakgebieden;
- * draagt kennis en ervaring over aan vrijwilligers en stagiairs;
- * draagt bij aan reflectie op het beroepsmatig handelen;
- * levert een bijdrage aan de inhoudelijke ontwikkeling en de profilering van het beroep.

5 Professionele spanningsvelden

In zijn werk staat de opbouwwerker dagelijks voor keuzes en dilemma's. De context waarbinnen hij opereert kenmerkt zich door spanningsvelden, hier omschreven als kernopgaven. Het maken van de juiste keuzes en het gebruikmaken van mogelijkheden en kansen die zich aandienen, bepalen in grote mate zijn succes als beroepskracht.

De meest voorkomende spanningsvelden (kernopgaven, KO) voor de opbouwwerker zijn de volgende:

KO a. Schakelen tussen verschillende partijen

In de uitoefening van zijn werkzaamheden focust de opbouwwerker voortdurend op zijn eigen professionele positie te midden van de verschillende partijen en maakt hij zichzelf dienstbaar aan de doelen van de organisatie en de opdracht.

Toelichting

De opbouwwerker wordt geacht te kunnen schakelen tussen verschillende partijen en hun (afwijkende) agenda's, belangen en posities in het werkgebied. Hij vormt een verbinding tussen bewoners onderling, en bewoners en instanties. Hij is in staat om binnen partijen of groepen op verschillende manieren en op verschillende niveaus te communiceren. Het grootste niveauverschil is dat tussen informele en formele communicatieprocessen. De opbouwwerker heeft tot taak om deze verschillende communicatielijnen in overeenstemming te brengen en te houden met de vooraf gestelde procesdoelen.

De partijen of groepen kunnen tegenstrijdige belangen hebben en verschillende boodschappen afgeven. De opbouwwerker moet zijn gedrag en zijn manier van communiceren steeds aanpassen aan degene(n) met wie hij contact heeft. Hij verdiept zich met een onafhankelijke blik in de posities van de verschillende partijen en zorgt hierbij dat zij zijn professionele positie erkennen. Tijdens zijn contacten met de verschillende partijen houdt hij zijn vakinhoudelijke uitgangspunten en de doelen van zijn organisatie en opdracht goed in het oog.

KO b. Werken in een diverse samenleving

In de uitoefening van zijn beroep krijgt de opbouwwerker voortdurend te maken met verschillen in culturele en etnische achtergronden, in generaties en in sociaaleconomische niveaus. De opbouwwerker is zich hierbij bewust van zijn eigen referentiekader van waarden en normen en van de verschillen in beleving van de uiteenlopende culturen en generaties.

Toelichting

In het werkgebied van de opbouwwerker is meestal sprake van een grote diversiteit van culturen en generaties. Deze groeperingen kunnen tegenstrijdige opvattingen hebben over de wijze waarop de lokale samenleving eruit moet zien, maar ze hebben tegelijk gemeenschappelijke belangen: leefbaarheid, veiligheid, de wijze waarop bewoners met elkaar omgaan, en hoe organisaties en instanties met bewoners omgaan. De opbouwwerker is voortdurend op zoek naar het gemeenschappelijke belang, maar onderkent hierbij steeds de grote diversiteit aan opvattingen en leefstijlen.

De problematiek van de diversiteit wordt in het maatschappelijk debat gepolariseerd en uitvergroet, terwijl op lokaal niveau het samenleven van culturen en generaties met kleine stappen verbetert. De opbouwwerker gaat bewust om met eigen opvattingen over de diverse samenleving en volgt de visie van zijn organisatie. Hij gaat problemen met conflicterende leefstijlen niet uit de weg en zoekt naar oplossingen die de cohesie bevorderen en die juist de mogelijkheden laten zien van de multiculturele en multigenerationele samenleving.

KO c. Duurzame ondersteuning versus kortlopende projecten

In de uitoefening van zijn beroep verliest de opbouwwerker zijn professionele kernwaarden niet uit het oog en blijft hij inzetten op de bevordering van participatie en zelfwerkzaamheid van de bewoners(groepen) in het werkgebied. Hij gaat effectief om met de beschikbare tijd en schakelt waar mogelijk aanvullende hulpbronnen in, zoals extra vrijwilligers en incidentele subsidies.

Toelichting

In de werkgebieden van de opbouwwerkers doen zich vaak complexe vraagstukken voor met een lange voorgeschiedenis. De opbouwwerker wordt geacht bij te dragen aan duurzame verbeteringen in deze wijken en gebieden. Zijn speelveld is groot. Hij heeft te maken met vele, soms grote partijen en invloedrijke groepen bewoners, alle met ingesleten gedragspatronen die moeilijk te beïnvloeden zijn. Het budget voor zijn werk is beperkt. De financiering vindt veelal plaats in de vorm van kortdurende projecten en activiteiten, die bovendien in sterke mate afhangen van de politieke agenda.

Continue aanwezigheid in de wijk is van groot belang om een goed contact te ontwikkelen met bewoners. Het rendement van deze presentiebenadering valt echter vaak moeilijk te verkopen aan de financier. Vaak zal de opbouwwerker zich genoodzaakt zien zijn

professionele langetermijndoelstellingen te realiseren door middel van de uitvoering van een reeks kortlopende projecten in het werkgebied.

KO d. Professionele belangentegenstellingen

In het onderhandelingsproces met de opdrachtgever/financier en samenwerkingspartners bepaalt de opbouwwerker op basis van zijn professionele kennis en kwaliteitsstandaarden waar de grenzen liggen ten aanzien van de uitvoerbaarheid van de opdracht. De opbouwwerker brengt de beleidsdoelen van de organisatie, zoals die zijn overeengekomen met de financiers (meestal lokale overheid), in balans met de werkelijke vraag van groepen in het werkgebied en van samenwerkingspartners. Hij vertaalt deze in projecten en programma's die aan de verwachtingen voldoen.

Toelichting

De opbouwwerker begeeft zich in een speelveld met meerdere partijen die hun eigen agenda's hebben. Hij is er primair voor de bewoners, maar wordt gefinancierd door een belanghebbende partij die haar probleem graag opgelost ziet. Dit belang kan op gespannen voet staan met de professionele verantwoordelijkheid en dus met het professionele belang van de opbouwwerker. Ook kan hierdoor het professionele belang van de organisatie worden geschaad.

Regelmatig staat de opbouwwerker tussen diverse partijen, en daarmee voor dilemma's. Hij moet het belang van continuering van de vertrouwensrelatie met burgers afwegen tegen het belang van de voortzetting van de goede relatie met de opdrachtgever. Als opdrachtnemer moet hij in staat zijn om de opdrachtgever te overtuigen van zijn aanpak. Hierbij is het van belang om deze afweging niet alleen te maken, maar daarop de eigen organisatie aan te spreken. De verantwoordelijke vanuit de organisatie wordt geacht de opbouwwerker te ondersteunen in het maken van werkbare afspraken over de uitvoering van projecten en activiteiten. Daarbij zal deze een beroep doen op bestaande hulpbronnen, zoals het beleid van de organisatie en de beroepscode.

KO e. Afstand en betrokkenheid

De opbouwwerker vindt en houdt de juiste balans tussen zijn eigen (professionele) normen en waarden en die van de groepen in het werkgebied. Maar ook tussen zijn persoonlijke betrokkenheid en het in stand houden van een professionele distantie. Met partnerorganisaties bouwt hij goede samenwerkingsrelaties op en behoudt hij de primaire oriëntatie op het belang van de bewoners. De opbouwwerker maakt op basis van zakelijke en relationele belangen keuzes ten aanzien van zijn afstand en nabijheid.

Toelichting

De opbouwwerker is in de uitoefening van zijn werkzaamheden afhankelijk van de (goede) relatie met bewoners in zijn werkgebied. Door veel aanwezig en betrokken te

zijn en contactmomenten te organiseren, investeert hij in deze relatie. Tegelijk is hij zich ervan bewust dat zijn relatie met de wijkbewoners een professionele relatie is. Hij zorgt er daarom voor dat vergaderingen en bijeenkomsten algemeen toegankelijk zijn. Ook zal hij te allen tijde onderscheid maken tussen zijn privéopvattingen en die van de bewoners. In zijn relaties met partners in het werkgebied bouwt hij een functionele collegiale samenwerking op en houdt hij zijn professionele onafhankelijkheid in stand.

KO f. Intervenieren of overlaten

De opbouwwerker weegt af welke interventies op bepaalde momenten het meest geëigend zijn ten aanzien van zijn werkgebied, in samenspraak met de doelgroep. Hierbij kan het achterwege laten van een interventie op bepaalde momenten ook een functionele optie zijn. De opbouwwerker toont in zijn beroepsuitoefening een goed gevoel voor timing, in overeenstemming met de diverse relevante tijdspaden, zoals die van bewoners, instanties en overheden.

Toelichting

Bij interventies zorgt de opbouwwerker in dialoog met de doelgroep voor de juiste mix van ondersteunen, toerusten en het zelf initiëren in verhouding tot de potenties van de doelgroep. Hij streeft daarbij steeds naar een zo groot mogelijke autonomie. Hierbij kan zich ook een moment voordoen waarop de opbouwwerker beslist tot bewuste non-interventie. Een dergelijk besluit kan gunstig bijdragen aan de ontwikkeling van het zelfvertrouwen van bewoners(groepen) en is aldus functioneel in het bereiken van de werkdoelen. Het spreekt voor zich dat non-interventie ook zekere risico's met zich mee kan brengen, maar een kundige, ervaren opbouwwerker weet het juiste moment hiervoor te kiezen.

Bewoners en andere partijen willen hun vraagstuk graag snel opgelost zien. Wanneer burgers initiatief tonen en met goede ideeën aankloppen, wil de opbouwwerker deze graag omzetten tot een goed resultaat. De weg waarlangs verbeteringen in woon- en leefomgeving worden gerealiseerd is soms erg lang en complex. Aanvragen voor financiering of vergunning blijven soms lang liggen, waardoor de animo en het vertrouwen wegvallen. Het is dan aan de opbouwwerker om op het juiste moment de bewoners aan te sporen tot activiteit en de instanties aan te spreken op de lange doorlooptijd.

KO g. Werken op de juiste schaal

De opbouwwerker kiest, afhankelijk van de vraag en de mogelijke interventies, steeds de meest geschikte schaal waarop hij zijn activiteiten onderneemt. Daarbij wisselt hij tussen het micro-, meso- en soms ook macroniveau om de gewenste resultaten en maatschappelijke effecten te bereiken.

Toelichting

De opbouwwerker werkt zowel territoriaal als categoriaal. Territoriaal kan op het niveau zijn van de huiskamer, van de straat, de buurt, de wijk of de stadsdelen. Bij vitalisering van het platteland werkt hij op het niveau van buurtschappen, dorpen, gemeenten of regio's. Ook het categorale werk kent verschillende niveaus, variërend van bepaalde gemeenschappen (etnisch, cultureel) tot het niveau van families of individuen. De interventies vinden zowel plaats op de concrete uitvoering van activiteiten en projecten met bewoners als op het meer strategische niveau van overheden en partnerorganisaties. Soms ondersteunt de opbouwwerker ook projecten die van invloed zijn op het beleidsniveau. Hij schakelt steeds tussen de verschillende territoriale, categorale en strategische niveaus om de bedoelde resultaten te bereiken en te kunnen borgen.

KO h. Verschillende rollen hanteren

De opbouwwerker schakelt tussen de rol van coach en ondersteuner bij het aanspreken van bewoners op hun gedrag. Hij bepaalt of hij naast, achter of voor de bewoners staat.

Toelichting

De opbouwwerker vindt een werkbaar evenwicht tussen aan de ene kant opvoeden, corrigeren en het bevorderen van gedragsveranderingen en aan de andere kant het in hun waarde laten van de burgers en hun onderlinge verhoudingen en gedragspatronen. Hierbij balanceert de opbouwwerker tussen enerzijds het behouden van het benodigde vertrouwen van de doelgroepen en anderzijds het ter discussie stellen van houding en gedrag, en het aanreiken van effectieve alternatieven voor ongewenst gedrag. Zijn empathisch vermogen gebruikt hij als uitgangspunt voor het stimuleren van het zelflerend vermogen van bewoners(groepen) in het met elkaar werken aan leefbaarheid, veiligheid en samenleven in de wijk. Hierin is het van groot belang om een zodanige balans te vinden en te houden dat de vertrouwensrelatie tussen de opbouwwerker en de bewoners(groepen) een goede basis biedt voor samenwerking. Tegelijk moet hij een onpartijdige positie opbouwen van waaruit hij conflicten en belangentegenstellingen bespreekbaar kan maken en kan overbruggen.

6 Competenties

Als de opbouwwerker in staat is om de uitvoering van zijn taken binnen de spanningsvelden van zijn beroep adequaat uit te voeren, noemen we dat een competentie. De opbouwwerker beschikt over generieke en vakspecifieke competenties. De generieke competenties komen overeen met die van andere agogische beroepen. In de vakspecifieke competenties onderscheidt hij zich van andere beroepen.

6.1 Generieke competenties

Generieke competenties zijn die competenties die in meer of mindere mate in elk(e) beroep/functie binnen zorg en welzijn noodzakelijk zijn en die niet direct verbonden zijn aan één bepaald beroep of beroepsdomein.

De generieke competenties zijn ondergebracht in zes thema's. De gedetailleerde uitwerking van de generieke competenties voor de opbouwwerker staan in bijlage 1.

1. Contactueel en communicatief.
2. Vraag- en oplossingsgericht.
3. Doel- en resultaatgericht.
4. Ondernemend en innovatief.
5. Inzichtelijk en verantwoord.
6. Professioneel en kwaliteitsgericht.

Per thema geven we de algemene omschrijving van de generieke competentie in het betreffende thema.

Contactueel en communicatief

De beroepskracht is in staat om op een actieve en toegankelijke wijze contact te leggen, te hebben en te onderhouden met de (potentiële) bewoners(groepen) in zijn werkgebied, zijn omgeving en andere betrokken organisaties of disciplines. Hierdoor weten zij wie de beroepskracht is, wat zij van hem kunnen verwachten en waarvoor zij een beroep op hem kunnen doen.

Vraag- en oplossingsgericht

De beroepskracht is in staat om in dialoog met de bewoners(groepen) de situatie en de vraagstukken van bewoners in de wijk in beeld te brengen. Hij zoekt naar oplossingen die rekening houden met het vraagstuk, de mogelijkheden en de beperkingen van de bewoners, het vermogen van de beroepskracht zelf en de doelen en de afgesproken taakstelling van de organisatie. Hierdoor zal de situatie in de wijk verbeteren en voelen de bewoners zich prettiger in hun woon-, leef- en werkomgeving. De beroepskracht is tevens in staat om de vraag van de opdrachtgever of financier in balans te brengen met de vragen en mogelijkheden van bewoners(groepen). Hij overbrugt de kloof tussen beleidsvragen en directe vragen uit zijn werkgebied en weet de spanning hiertussen om te zetten in constructieve oplossingen.

Doel- en resultaatgericht

De beroepskracht is in staat om met creatief gebruik van de beschikbare menskracht en middelen op een proces- en planmatige manier toe te werken naar een voor het werkgebied doeltreffend resultaat. Vanzelfsprekend gebeurt dit binnen de doelen van de organisatie en de opdrachtgever, en in dialoog met de bewoners(groepen), zijn omgeving en andere betrokken organisaties of disciplines. Bewoners en opdrachtgever krijgen zicht op mogelijke oplossingen en weten gedurende het proces waar zij aan toe zijn. De opbouwwerker geeft met optimaal gebruik van de randvoorwaarden effectieve ondersteuning aan de uitvoering aan activiteiten, projecten of programma's.

Ondernemend en innovatief

De beroepskracht is in staat om adequaat in te spelen op de permanente veranderingen die vanuit de samenleving op hem afkomen. In zijn denken en doen staat hij open voor ontwikkelingen en stelt hij zich onderzoekend en initiatiefrijk op. Deze houding komt de dienstverlening aan bewoners(groepen) ten goede. Ook is hij in staat met een ondernemende en toekomstgerichte houding naar mogelijke kansen te kijken, weet deze om te zetten in concrete activiteiten en durft daarbij verantwoorde risico's te nemen.

Wanneer de gestelde doelen niet binnen de randvoorwaarden kunnen worden gerealiseerd, neemt de beroepskracht het initiatief om nieuwe bronnen aan te boren en nieuwe coalities aan te gaan, waardoor vragen van bewoners(groepen) alsnog kunnen worden beantwoord. Hij kent best practices en draagt ze uit. Hij kan met beperkte middelen creatieve oplossingen vinden, slaat daarbij andere paden in, initieert, stimuleert, experimenteert en implementeert vernieuwingen en veranderingen in zijn werk en in de organisatie.

Inzichtelijk en verantwoord

De beroepskracht is in staat om zich op een consistente en betrouwbare wijze te verantwoorden aan verschillende partijen waarmee hij in zijn werk met de bewoners(groepen)

te maken krijgt. Hij biedt inzicht in de gekozen doelen, de tijdsplanning, de gebruikte middelen en werkwijze, zijn eigen bijdrage en die van andere betrokkenen, en in de bereikte resultaten. Hierdoor wordt zichtbaar wat de beroepskracht doet, waarom hij welke keuzes heeft gemaakt en wat de resultaten van zijn handelen zijn.

Professioneel en kwaliteitsgericht

De beroepskracht is in staat om steeds een zo hoog mogelijke kwaliteit van dienstverlening te realiseren door zijn eigen deskundigheid optimaal in te zetten, te bevorderen en te onderhouden. Hij weet gebruik te maken van de kennis en infrastructuur van de organisatie en van de partners in het netwerk. Hij staat voor de normen en waarden van zijn beroep, kan zijn arbeidsvoorwaarden bewaken en spreekt zijn organisatie hierop aan. Hij draagt bij aan de verbetering van de kwaliteit, aan de vernieuwing van de beroepsuitoefening en aan de profilering van de beroepsgroep.

In bijlage 1 zijn de generieke competenties uit de beroepenstructuur nader uitgewerkt binnen de context van het opbouwwerk.

6.2 Vakspecifieke competenties

Vakspecifieke competenties (VC) bepalen in sterke mate de identiteit van de beroepsgroep. Niet de afzonderlijke competenties zijn daarbij bepalend, maar de unieke combinatie ervan. Competenties zijn vakspecifiek als ze op drie aspecten discrimineren ten opzichte van de generieke competenties. Die aspecten zijn:

1. De beoogde afnemers.
2. De beroepscontext waarin de beroepskracht werkt.
3. De benodigde vakkennis en de toe te passen methoden en technieken van de beroepskracht.

In deze paragraaf formuleren we specifieke competenties voor de opbouwwerker. We beschrijven deze aan de hand van het proces en het resultaat. De competenties bestaan uit drie onderdelen: een korte beschrijving van de competentie zelf en een overzicht van het proces waarin de competentie ingezet wordt. Processen beschrijven hier concreet gedrag dat leidt tot een adequaat resultaat, waarin houding, kennis en vaardigheden terugkomen. Het derde onderdeel bestaat uit een beschrijving van de beoogde resultaten.

VC a. Analyseert vanuit een brede sociale invalshoek

De opbouwwerker is in staat om op systematische wijze de betekenis en achtergrond van vraagstukken en actoren in het werkgebied te analyseren en in de maatschappelijke con-

text te plaatsen. Hierdoor kan hij in samenspraak met de betrokkenen beoordelen welke activiteiten en projecten het meest geschikt zijn voor de oplossing van vraagstukken. De opbouwwerker beschikt over een goed ontwikkeld analytisch vermogen en over een (maatschappij)kritische grondhouding.

Proces

De opbouwwerker:

- * verzamelt informatie uit bestaand schriftelijk materiaal, internet en andere bronnen;
- * verdiept zich in de geschiedenis en de achtergrond van zijn werkgebied;
- * houdt interviews met betrokkenen, sleutelfiguren en collega's van andere disciplines en vraagt kritisch door;
- * maakt onderscheid tussen feitelijke en subjectieve informatie;
- * kan belevingsonderzoek en participatieve onderzoeksmethoden inzetten zoals, vormen van community self survey;
- * analyseert gegevens met behulp van daartoe geëigende technieken en methoden;
- * brengt structuur aan in verkregen beschikbare informatie en genereert nieuwe informatie;
- * kan een sociale kaart maken (met name ten aanzien van het algemene sociaaleconomische en culturele klimaat in het werkgebied en van de aanwezige instellingen);
- * kan een sterkte-zwakteanalyse maken van de mogelijkheden van de eigen organisatie, de eigen professionele bijdrage en die van anderen;
- * formuleert vraagstukken die nader onderzoek vergen door deskundigen (onderzoekers/organisaties) die met burgers mee kunnen denken en er niet mee 'aan de haal gaan';
- * kan beoordelen of en onder welke condities een opbouwwerkinzet zinvol en nodig is.

Resultaat

De opbouwwerker en de betrokkenen hebben een gedeeld en gefundeerd inzicht in de relevante vraagstukken voor het ontwerpen van activiteiten en projecten.

Individuele en groepen in het werkgebied hebben inzicht in hun eigen situatie en achtergronden en leren deze te analyseren.

VC b. Maakt behoeften zichtbaar en collectief

De opbouwwerker is in staat om uit diverse bronnen en in direct contact met individuen en groepen in zijn werkgebied te verkennen welke vraagstukken, wensen en behoeften er leven. Hij weet wat er speelt in zijn werkgebied en zijn aanpak kan rekenen op voldoende draagvlak. Door een combinatie van empathisch vermogen en een gedegen kennis van de leefomstandigheden van de bewoners(groepen) bevordert hij de zelfarticulatie van de doelgroep. Vraagstukken en behoeften van individuen en groepen worden geformuleerd in termen van een algemeen belang waardoor deze collectief voor de wijkbewoners kunnen gelden. Hiermee worden vragen en behoeften van een meer personalistisch karakter 'hertaald' naar een algemene formulering.

Proces

De opbouwwerker:

- * is nieuwsgierig naar de leefwereld en de verhalen van individuen en groepen in zijn werkgebied;
- * gaat in gesprek met uiteenlopende individuen en groepen;
- * luistert actief naar bewoners(groepen) en sleutelpersonen en neemt hiervoor de tijd;
- * signaleert manifeste en verborgen vragen, wensen en behoeften;
- * herleidt individuele behoeften tot collectieve vragen;
- * achterhaalt informatie bij collega's, sleutelfiguren en actieve groepen;
- * maakt gebruik van de beschikbare kennis van culturele en sociale processen in zijn werkgebied;
- * combineert personalistische informatie met meer objectieve gegevens en algemeen wetenschappelijke inzichten en vormt deze informatie om tot een vraagstelling van algemeen belang voor de wijk.

Resultaat

Voor de opbouwwerker is helder welke vragen en behoeften er leven in zijn werkgebied. Een actuele gebiedsanalyse, die gedeeld wordt met bewoners en partners, is door gezamenlijke inzet tot stand gekomen. De gebiedsanalyse omvat ook de door de bewoners(groepen) geformuleerde vraagstukken en behoeften die aangepakt moeten worden om de sociale kwaliteit in de wijk te verbeteren.

VC c. Inspireert burgers om hun eigen situatie ter hand te nemen

De opbouwwerker heeft het vermogen individuen en groepen in zijn werkgebied inzicht te geven in hun situatie en hen aan te spreken op hun persoonlijke kwaliteiten en mogelijkheden. Hierdoor worden zij gestimuleerd om actief te participeren op belangrijke levensgebieden in de samenleving (opvoeding, onderwijs, arbeid, politiek, cultuur, vrije tijd en gezondheid).

Proces

De opbouwwerker:

- * straalt geloof uit in de potenties en kracht van mensen om de eigen situatie ter hand te nemen, en in het recht op volwaardig burgerschap van iedereen;
- * gaat uit van wederkerigheid en spreekt burgers aan op eigen mogelijkheden;
- * heeft zicht op inspiratiebronnen voor anderen en zichzelf;
- * is 'present': in vol contact met de ander;
- * kan sociaal kapitaal benutten;
- * gaat adequaat om met de rol van o.a. advocaat, adviseur, coach en tolk van strevende groepen;
- * weet het eigen optreden in zowel een dienende als voorttrekkende rol bij burgers te legitimeren;

- * ondersteunt burgers bij de door henzelf georganiseerde functionele verbanden (organisatorische ondersteuning);
- * toont solidariteit met de eigen oplossingsrichtingen van burgers (zij moeten het doen).

Resultaat

- * De opbouwwerker heeft contact met moeilijk bereikbare individuen en groepen in zijn werkgebied.
- * Individuen en groepen in het werkgebied hebben voldoende zelfvertrouwen om hun eigen situatie ter hand te nemen.
- * De participatie van individuen en groepen in het werkgebied is vergroot.

VC d. Stimuleert bewoners tot actief burgerschap

De opbouwwerker heeft het vermogen om individuen en groepen in zijn werkgebied op inspirerende en overtuigende wijze aan te zetten tot het nemen van verantwoordelijkheid voor medebewoners en de samenleving. Hierdoor zijn zij in staat zorg te dragen voor burgers in een kwetsbare positie, voor elkaar en voor het woon- leef- en werkklimaat in het werkgebied. Dit is het belangrijkste uitgangspunt van de Wet maatschappelijke ondersteuning.

Proces

De opbouwwerker:

- * pikt signalen en klachten op en spreekt individuen en groepen aan op hun bereidheid om als actieve burgers te participeren;
- * geeft aan op welke dienstverlening door instellingen en instanties individuen en groepen aanspraak kunnen maken en waar eigen initiatief noodzakelijk is;
- * ontwikkelt een omgeving voor en zet aan tot informeel leren;
- * stemt vormen van zelfwerkzaamheid af op de (culturele) achtergrond en persoonlijke capaciteiten van individuen en groepen;
- * faciliteert, ondersteunt en begeleidt vrijwilligers, individuen en groepen (zelforganisaties, belangenorganisaties), burenhulp en mantelzorg, eenmalige initiatieven en dergelijke;
- * zorgt dat actief burgerschap en eigen initiatieven erkend en gewaardeerd worden.

Resultaat

- * Individuen en groepen in het werkgebied zijn in staat actief burgerschap op eigen wijze vorm te geven.
- * Bewoners dragen zorg voor hun woon-, leef- en werkklimaat en goede sociale verhoudingen.

VC e. Versterkt het zelforganiserend vermogen

De opbouwwerker kan door middel van een dialoog met de betrokkenen een op maat gesneden dienstverlening aanbieden. Individuen en groepen leren zo samen te werken, en zelfwerkzaamheid en eigenaarschap te ontwikkelen bij activiteiten en projecten en bij het behartigen van hun eigen belangen.

Proces

De opbouwwerker:

- * brengt initiatiefnemers en potentiële betrokkenen bij elkaar;
- * onderzoekt de ondersteuningsvraag en stelt de begeleidingsbehoefte vast;
- * zorgt dat betrokkenen zich eigenaar (gaan) voelen van hun initiatief;
- * begeleidt vrijwilligers en deelnemers aan zelforganisaties;
- * begeleidt groepsprocessen;
- * faciliteert en creëert de organisatorische voorwaarden;
- * adviseert over de wijze van organiseren;
- * geeft inhoudelijke en strategische adviezen ter ondersteuning van het bereiken van de gewenste resultaten;
- * draagt kennis over met betrekking tot de sociale infrastructuur en ieders plaats in het netwerk.

Resultaat

- * Resultaten in het werkgebied worden bereikt door een grote inzet van betrokkenen zelf en door vrijwilligers.
- * Betrokkenen en vrijwilligers zijn op de hoogte van beleidsontwikkelingen en kunnen netwerken.
- * Individuen en groepen in het werkgebied kunnen de opgedane ervaring toepassen in andere situaties.

VC f. Overbrugt tegenstellingen

De opbouwwerker kan respect en vertrouwen bieden en tegemoetkomen aan vragen van de burgers in zijn werkgebied. Hij werkt aan een veilige en respectvolle leef- en werkomgeving door bewoners (zo nodig intensief) te begeleiden en hen te steunen in de omgang met elkaar en met hun problemen. De opbouwwerker moet belangentegenstellingen op tactvolle wijze kunnen hanteren en oplossen, en grenzen stellen aan ongewenst gedrag.

Proces

De opbouwwerker:

- * bespreekt op basis van wederzijds vertrouwen met klant(groepen) hun gedrag en normen/waarden;
- * toont zelf voorbeeldgedrag in de omgang en creëert veiligheid o.a. door het zorgvuldig omgaan met kennis van en over personen;

- * geeft de richting aan voor een respectvolle benadering, en coacht groepen en individuen hierin;
- * bemiddelt bij tegenstellingen en conflicten, of kan hierin voorzien;
- * bespreekt meningsverschillen op tactvolle wijze, zonder het conflict uit de weg te gaan;
- * stimuleert klant(groepen) om elkaar en anderen aan te spreken op onwenselijk sociaal gedrag;
- * handelt accuraat en doelgericht; grijpt in voordat een situatie (verder) uit de hand loopt en schakelt indien nodig anderen in;
- * is flexibel en creatief in het bedenken van oplossingen, eventueel buiten bestaande kaders;
- * is in staat tot kritische zelfreflectie;
- * creëert een klimaat van openheid en creativiteit waarin mensen en nieuwe initiatieven welkom zijn.

Resultaat

- * Er is een constructieve bijdrage aan een open, respectvolle en veilige omgeving voor bewoners en beroepskrachten geleverd.
- * Burgers leren elkaars en hun eigen gedrag bespreekbaar te maken en grenzen te stellen.
- * Burgers leren op respectvolle wijze in activiteiten en projecten te participeren.
- * Burgers ontwikkelen zelfwerkzaamheid en bevorderen de uitwisseling van culturen, het contact tussen generaties en geven hun wijk een dynamische uitstraling.

VC g. Verbindt partijen strategisch

De opbouwwerker is in staat om een brugfunctie te vervullen tussen bewoners en overheden en instanties. Hierdoor ontstaat meer betrokkenheid bij elkaar en de omgeving en wordt optimaal gebruikgemaakt van voorzieningen in het werkgebied. Hij pendelt tussen de werelden van de straat, beleid en instellingen en weet deze constructief te verbinden.

Proces

De opbouwwerker:

- * spoort gemeenschappelijke belangen op en maakt deze inzichtelijk voor de betrokkenen;
- * herkent en benut de optimale plekken en momenten om sociale dynamiek te genereren;
- * weet om te gaan met verschillende waarden en normen en met (culturele) diversiteit;
- * bemiddelt bij spanningen en belangentegenstellingen;
- * heeft kennis van en sensitiviteit voor de cultuur van organisaties;
- * heeft kennis van de werking van bureaucratieën en het belang van persoonlijke ingangen;
- * kan netwerken opbouwen en onderhouden;
- * staat open voor de noden en belangen van organisaties en leden daarvan.

Resultaat

- * Bewoners(groepen) zijn meer gericht op samenwerking met instanties en overheden.
- * Bewoners(groepen) denken mee over het optimaal benutten van bestaande voorzieningen.
- * Overheden en instanties staan meer open voor de inbreng van bewoners(groepen).
- * Bewoners(groepen) krijgen een zelfbewuster houding en meer vertrouwen in overheid en instanties.
- * Partijen weten elkaar over en weer goed te vinden via de netwerken in de wijk.

VC h. Beschikt over onderhandelings- en adviesvaardigheden

De opbouwwerker is bedreven in het effectief communiceren van standpunten en argumenten en in het ontdekken en benoemen van gemeenschappelijke doelen. Dit op een wijze die tot overeenstemming en acceptatie bij verschillende partijen leidt. In het proces weet hij op overtuigende wijze steun te verwerven voor de belangen van de bewoners(groepen) bij instanties, overheden en andere betrokken professionals. Hij heeft het vermogen om dit goede voorbeeld over te dragen aan bewoners(groepen) door hen enthousiast te maken en bij het proces te betrekken. Hij ondersteunt bewoners(groepen) bij de ontwikkeling van onderhandelingsvaardigheden en conflicthantering.

Proces

De opbouwwerker:

- * stelt voorafgaand aan het onderhandelen met de bewoners reële doelstellingen, de eigen grenzen en mogelijke concessies met de bewoners vast;
- * brengt sterke en zwakke punten van betrokken partijen alsmede voor- en nadelen van voorstellen in kaart, ontwikkelt onderhandelingsscenario's in samenwerking met bewoners(groepen) en maakt afspraken over ieders rol hierin;
- * zorgt dat bewoners getraind worden in effectief onderhandelen en conflicthantering;
- * stemt het verhaal, de diensten en de activiteiten af op de gesprekspartner door middel van helder taalgebruik en een logische opbouw van het verhaal;
- * weet de aandacht van de gesprekspartner vast te houden door een kernachtig verhaal en een effectief optreden;
- * overtuigt anderen op grond van goede argumenten om instemming te krijgen met bepaalde plannen, ideeën of producten die in samenwerking met bewoners(groepen) zijn bedacht;
- * heeft tijdens onderhandelingen aandacht voor details en sfeer door in te spelen op gevoelens en gedachten van anderen;
- * zoekt samen met bewoners(groepen) oplossingen die voor verschillende partijen aanvaardbaar zijn.

Resultaat

- * Haalbare en door alle betrokkenen gedragen oplossingen voor de vraagstukken in de wijk.
- * Bewonersgroepen beschikken over onderhandelingsvaardigheden.
- * Constructieve samenwerkingsrelaties tussen bewoners(groepen), instanties en overheden.

VC i. Versterkt de invloed van burgers op dienstverlening

De opbouwwerker brengt in de diverse netwerken en overlegsituaties relevante kennis en ervaringen in die hij heeft opgedaan in het contact met de bewoners(groepen). Aldus levert de opbouwwerker een bijdrage aan de versterking van de inspraak van bewoners(groepen) op de uitvoering van voor hen relevante voorzieningen en arrangementen. Dit geldt eveneens voor de invloed die burgers hebben op de organisatie van de opbouwwerker.

Proces

De opbouwwerker:

- * stimuleert het contact tussen bewoners(groepen) en de in het gebied werkzame professionals door hun ervaringen in te brengen tijdens overleg met andere professionals en overheden;
- * ijvert ook voor direct contact tussen bewoners(groepen) en professionele netwerken, met het doel om bewoners(groepen) duurzaam bij de uitvoering van de diverse taken van de verschillende instanties en overheden te betrekken;
- * bewaakt het over en weer nakomen van toezeggingen en (beleids)voornemens door instanties, overheden en bewoners(groepen). Hiermee bouwt hij aan het vertrouwen van bewoners in verschillende instanties en overheden en vice versa.

Resultaat

- * In het werkgebied van de opbouwwerker wordt op basis van vertrouwen samengewerkt door bewoners(groepen), instanties en overheden aan een betere uitvoering van de professionele dienstverlening.
- * De bewoners(groepen) staan in direct contact met de vertegenwoordigers van instanties en overheden en kunnen zelfstandig overleggen en onderhandelen over een verdere verbetering van de aangeboden diensten in het werkgebied.

VC j. Versterkt het professionele netwerk

De opbouwwerker is in staat een actieve bijdrage te leveren aan relevante netwerken, waardoor (meervoudige) vraagstukken in onderlinge samenhang en met de inzet van professionals uit verschillende disciplines kunnen worden aangepakt.

Proces

De opbouwwerker:

- * investeert vanuit het bewonersperspectief actief in het opbouwen van goede werk- en klantrelaties op verschillende niveaus;
- * ontwikkelt en begeleidt netwerken van samenwerkende professionals uit meerdere disciplines;
- * organiseert regelmatig overleg en wisselt informatie en kennis uit;
- * maakt gebruik van de contacten van het netwerk om de afgesproken resultaten te behalen;
- * maakt duidelijk aan de partners in het netwerk waarop het opbouwwerk kan worden aangesproken;
- * maakt heldere afspraken over ieders rol en taak in het netwerk;
- * zorgt voor organisatorische en inhoudelijke legitimatie voor deelname aan het netwerk;
- * draagt zorg voor de kwaliteit en de toegankelijkheid van de samenwerkende partners in het netwerk.

Resultaat

- * Bewoners(groepen) met meervoudige problematiek krijgen een onderling goed afgestemde begeleiding en ondersteuning.
- * Samenlevingsvraagstukken op lokaal niveau worden integraal aangepakt.

VC k. Is creatief in het ontwerpen met belanghebbenden en partners

De opbouwwerker is in staat om in samenwerking met diverse partijen activiteiten en projecten te ontwerpen die de maatschappelijke participatie van burgers stimuleren. Hij is flexibel en past zijn werkwijze bij veranderende vragen en omstandigheden zodanig aan dat er een nieuw aanbod ontstaat op vragen waar nog geen antwoorden op zijn gevonden. Hij improviseert en handelt gevoelsmatig als de situatie daarom vraagt en kan putten uit kennis en ervaring vanuit andere situaties. Hij combineert verschillende aanpakken en methoden en schakelt daartussen net zo lang totdat hij de juiste benadering heeft gevonden. Hij maakt hierbij gebruik van zijn ervaring en kan impliciet toegepaste kennis achteraf expliciet maken. Hij maakt op creatieve wijze gebruik van de ideeën en potenties van de belanghebbenden en geeft deze een centrale plaats in het plan van aanpak. Hij weet benodigde partnerorganisaties te motiveren tot het leveren van een bijdrage en draagt hierbij zorg voor een goede onderlinge samenwerking.

Proces

De opbouwwerker:

- * vindt antwoorden op sociale problemen en 'vertaalt' bestaande benaderingen naar nieuwe uitdagingen of doelgroepen;
- * weet welke ontwikkelingsstrategieën gebruikt en gecombineerd kunnen worden;
- * weet wat elders in den lande (of verder) al is bedacht, zowel binnen als buiten het vakgebied opbouwwerk;

- * beschikt over op ervaring gebaseerde verbeeldingskracht en intuïtie;
- * kan projectmatig werken;
- * kan het ontwikkelen van competenties van burgers stimuleren en daarbij zelf, wanneer nodig, een stapje terugdoen;
- * kan samenwerkingsrelaties organisatorisch vormgeven en de continuïteit ervan verzorgen;
- * kan voorstellen en projecten 'verkopen', dat wil zeggen financiering, partners en andere uitvoeringsbenodigdheden vinden;
- * heeft kennis van hulpbronnen, subsidieregelingen en sponsormogelijkheden;
- * kan een overtuigend en integer verhaal houden.

Resultaat

- * Start van activiteiten en projecten die aansluiten bij de vraag van de doelgroep en beleidsmakers.
- * Betrokkenen uit het werkgebied nemen deel aan en voelen zich eigenaar van activiteiten en projecten.

VC 1. Brengt innovaties tot stand

De opbouwwerker stimuleert dat de verworvenheden van burgers vastgelegd worden in het beleid van de overheid en van instellingen. Daarnaast ijvert hij ervoor om nieuwe activiteiten en projecten ingang te doen vinden bij relevante instanties en overheden. Met het opnemen van nieuwe projecten en diensten (die in samenwerking met bewoners(groepen) zijn ontwikkeld) in het reguliere aanbod van instanties en overheden, is het innovatieproces compleet.

Proces

De opbouwwerker:

- * heeft inzicht in beleidsvoorbereiding en politieke besluitvorming bij overheden en instanties met een publieke functie, en in de strategische belangen van deze organisaties;
- * heeft kennis over innovatietheorieën met name ten aanzien van adoptie van vernieuwingen binnen sociale systemen;
- * is geduldig en vasthoudend: heeft feeling voor beleidsprocessen met een lange looptijd;
- * kan evenementen en activiteiten organiseren met een voorlichtend dan wel public-relationsdoel waarbij burgers zich kunnen presenteren;
- * is enthousiast en gaat voorop, straalt vertrouwen uit;
- * is sociaal ondernemend en durft nieuwe wegen te bewandelen.

Resultaat

- * Nieuwe verworvenheden van bewoners(groepen) worden vastgelegd in het beleid van overheid en instellingen.
- * Nieuwe, in samenwerking met bewoners(groepen) tot stand gekomen projecten en diensten worden opgenomen in het reguliere aanbod van instellingen en overheden.

Bijlage 1

Uitwerking generieke competenties uit de beroepenstructuur voor het opbouwwerk

De volgende generieke competenties uit de beroepenstructuur staan in deze bijlage uitgewerkt. De andere generieke competenties zijn opgenomen in één of meerdere specifieke competenties (zie VC a. tot en met VC l. in hoofdstuk 6).

GC a. Werkt transparant en doelgericht

GC b. Is kostenbewust

GC c. Maakt opdrachten waar

GC d. Verantwoordt keuzes en is transparant

GC e. Draagt bij aan beleid

GC f. Heeft oog voor kwaliteit

GC g. Bewaakt de eigen werkomstandigheden

GC h. Draagt actief bij aan vakmanschap

GC a. Werkt transparant en doelgericht

De opbouwwerker heeft het vermogen om gedurende de 'uitvoering van zijn werkzaamheden' op een voor ieder toegankelijke wijze informatie uit te wisselen over de voortgang van activiteiten en de factoren die daarop van invloed zijn. Hierdoor kunnen alle betrokkenen (individuele burgers en groepen, formele en informele (partner)organisaties, andere professionele disciplines en relevante beleidspartijen) te allen tijde op de hoogte zijn en betrokken blijven bij de voortgang van het proces.

Proces

De opbouwwerker:

- * stelt prioriteiten en maakt een realistische planning;
- * maakt gebruik van theoretische kennis en bestaande interventiemethoden;
- * maakt inzichtelijk hoe de verschillende stappen bijdragen aan het einddoel;
- * toont concrete resultaten en maatschappelijke effecten;
- * geeft gevraagd en ongevraagd informatie en laat zich gevraagd en ongevraagd adviseren;
- * maakt gebruik van suggesties van anderen en stelt zijn aanpak regelmatig bij;
- * weet weer- en of tegenstand te hanteren en om te buigen tot kansen;
- * toont durf, staat stevig in zijn schoenen en is overtuigend;
- * stelt een communicatieplan op en voert dit uit;

- * creëert een wederzijdse sfeer van openheid en vertrouwen;
- * geeft aan hoe vertrouwelijke informatie wordt behandeld.

Resultaat

- * De opbouwwerker heeft samen met bewoners een bevredigende oplossing voor de betrokken partijen gecreëerd.
- * Alle betrokken partijen zijn gedurende het proces op de hoogte van de tussentijdse stand van zaken en hebben inzicht in de voortgang van het proces.
- * Alle betrokken partijen denken mee, hebben inzicht in wat van hen verwacht wordt en welke rol zij spelen bij het bereiken van het einddoel en het borgen van het goede resultaat.

GC b. Is kostenbewust

De opbouwwerker beschikt over het vermogen om met de, meestal beperkte, beschikbare middelen en mogelijkheden een maximaal resultaat te bereiken.

Proces

De opbouwwerker:

- * vertaalt opties en handelingen in financiële termen en middelen;
- * voert financieel beheer over activiteiten en projecten;
- * legt financiële verantwoording af over zijn handelen;
- * is creatief in het vinden van beschikbare mogelijkheden en fondsen en het gebruik daarvan, zowel waar het gaat om materialen en subsidies als om het vinden van vrijwilligers en het stimuleren van de zelfwerkzaamheid van betrokkenen;
- * rekest transparant af (in cash, in kind).

Resultaat

- * De beschikbare middelen en mogelijkheden leiden tot een zo maximaal mogelijk resultaat voor de bewoners in het werkgebied.

GC c. Maakt opdrachten waar

De opbouwwerker heeft het vermogen om op een doortastende en tot de verbeelding sprekende wijze opdrachten van derden effectief om te zetten in concrete activiteiten en projecten, waardoor de doelen van de opdrachtgever overtuigend worden behaald.

Proces

De opbouwwerker:

- * overlegt met opdrachtgevers over de best haalbare professionele vertaling van de opdracht in activiteiten en projecten die aan het doel beantwoorden;
- * motiveert en betreft doelgroepen in het werkgebied bij de organisatie en uitvoering van activiteiten en projecten;

- * communiceert met opdrachtgevers en andere partijen over de voortgang;
- * past het plan van aanpak, door permanente monitoring van de vraag, regelmatig aan;
- * toont concrete resultaten en maatschappelijke effecten.

Resultaat

- * Activiteiten en projecten worden op professioneel verantwoorde wijze ontwikkeld en uitgevoerd.
- * De opdrachtgever en de betrokken deelnemers zijn tevreden over het resultaat.

GC d. Verantwoordt keuzes en is transparant

De opbouwwerker is in staat inhoudelijk, materieel en ethisch verantwoording af te leggen aan de bewoners(groepen) in zijn werkgebied, aan zijn organisatie, samenwerkingspartners en financier(s), waardoor het resultaat van zijn werk zichtbaar is en duidelijk wordt welke keuzes om welke redenen zijn gemaakt.

Proces

De opbouwwerker:

- * rapporteert aan de hand van zijn plan van aanpak over de behaalde resultaten;
- * verantwoordt de eigen inzet in uren en middelen;
- * verantwoordt de inzet van andere betrokken professionals, vrijwilligers en middelen;
- * verantwoordt de werkwijze en de gemaakte keuzes;
- * geeft aan op welke wijze en met welke middelen de resultaten zijn bereikt;
- * evalueert zijn werkzaamheden met betrokkenen.

Resultaat

- * Alle betrokken partijen hebben kwalitatief en kwantitatief inzicht in de bereikte resultaten van de opbouwwerker.
- * De behaalde prestaties zijn geëvalueerd en vormen een basis voor vervolgstappen.

GC e. Draagt bij aan beleid

De opbouwwerker is in staat om op kritisch opbouwende wijze bij te dragen aan de vorming en de uitvoering van het beleid van de organisatie, en hierover helder te rapporteren. Hierdoor beschikt het management van de organisatie ten behoeve van te ontwikkelen beleid over inzichten uit de praktijk.

Proces

De opbouwwerker:

- * neemt deel aan intern werkoverleg en deelt kennis en ervaring met management en collega's;
- * maakt gebruik van inhoudelijke en strategische kennis die beschikbaar is in zijn organisatie;

- * neemt intern een kritische houding aan en stelt zich extern loyaal op;
- * maakt gevraagd en ongevraagd gebruik van de mogelijkheid om bij te dragen aan het organisatiebeleid;
- * vertegenwoordigt de organisatie in het contact met bewoners(groepen) uit het werkgebied, met betrokken samenwerkingspartners en met de overheid.

Resultaat

- * De organisatie beschikt over praktijkkennis bij de vorming en implementatie van beleid.
- * De opbouwwerker maakt optimaal gebruik van de body of knowledge en de voorzieningen van zijn organisatie.

GC f. Heeft oog voor kwaliteit

De opbouwwerker is in staat om zorgvuldig en consequent de kwaliteit van de werkprocessen en de diensten te verbeteren. Bewoners(groepen) in zijn werkgebied kunnen hierdoor rekenen op een maximale kwaliteit van dienstverlening.

Proces

De opbouwwerker:

- * toetst zijn prestaties aan de kwaliteitsstandaarden van de organisatie en rapporteert hierover;
- * geeft aan wanneer de uitvoering van opdrachten niet meer aan de professionele standaarden voldoet;
- * stelt zijn werkwijze bij wanneer dit de kwaliteit ten goede komt;
- * reflecteert systematisch op de kwaliteit van de werkprocessen in relatie tot de gehanteerde visie en doelen;
- * draagt bij aan de kwaliteitsontwikkeling van de organisatie.

Resultaat

- * Bewoners(groepen) hebben zekerheid over de kwaliteit van de dienstverlening.
- * De opbouwwerker en zijn organisatie voeren kwaliteitsbeleid uit.

GC g. Bewaakt de eigen werkomstandigheden

De opbouwwerker is in staat zijn eigen werkomstandigheden te bewaken en te beïnvloeden, zodat hij goed kan functioneren, plezier in zijn werk houdt en zich blijft ontwikkelen.

Proces

De opbouwwerker:

- * plant en organiseert zijn werk zo dat hij het werk aankan en stelt prioriteiten;
- * bewaakt zijn gezondheid en veiligheid en past veiligheidsvoorschriften en Arbo-normen toe;
- * zorgt ervoor dat hij plezier heeft in zijn werk;

- * maakt knelpunten in arbeidsomstandigheden bespreekbaar;
- * onderhandelt met zijn werkgever over zijn positie in de organisatie;
- * spreekt zijn werkgever aan op het realiseren van benodigde randvoorwaarden;
- * neemt initiatief om iets aan knelpunten te (laten) doen.

Resultaat

- * De opbouwwerker zorgt voor goede werkomstandigheden voor zichzelf.
- * De opbouwwerker heeft een duidelijke positie in de organisatie.

GC h. Draagt actief bij aan vakmanschap

De opbouwwerker is in staat om op interactieve wijze zijn visie op het werk te ontwikkelen en verantwoordelijkheid te nemen voor zijn persoonlijke ontwikkeling als professional. Hij reflecteert op zijn eigen handelen en maakt gebruik van intervisie en andere vormen van (coachend) collegiaal contact. Ook draagt hij bij aan de ontwikkeling van het beroep, waardoor zijn vakkennis actueel blijft en zijn beroepsuitoefening herkend en erkend wordt.

Proces

De opbouwwerker:

- * is aanspreekbaar op zijn professionele attitude en beroepsmatig handelen;
- * maakt zijn beroepsmatig handelen en attitude bespreekbaar in het werkoverleg;
- * heeft inzicht in zijn eigen normatieve benadering van bewoners(groepen) in zijn werkgebied;
- * analyseert zijn gedrag;
- * deelt problemen en successen met collega's en deskundigen;
- * ontwikkelt een visie op de rol van het opbouwwerk in de oplossing van actuele maatschappelijke vraagstukken;
- * draagt zijn professionele visie, kennis en ervaring uit aan bewoners(groepen), vrijwilligers, vakgenoten en aan professionals uit andere beroepen en sectoren in zijn werkgebied;
- * stelt zich op de hoogte van vernieuwingen op zijn vakgebied, zoals inhoudelijke ontwikkelingen, nieuwe wet- en regelgeving, organisatorische en bedrijfsmatige ontwikkelingen;
- * gaat flexibel om met vernieuwingen en past zijn werkwijze indien nodig hierop aan;
- * maakt optimaal gebruik van de ontwikkelingsmogelijkheden die in en buiten de organisatie voor zijn beroep beschikbaar zijn.

Resultaat

- * De opbouwwerker is zich bewust van zijn gedrag en de gevolgen daarvan.
- * De opbouwwerker weet zijn sterke punten en leerpunten te benoemen.
- * Collega's weten waar ze hem voor kunnen benaderen en hoe zij kunnen bijdragen aan zijn leerproces.
- * De opbouwwerker weet wat het vak van opbouwwerker inhoudt en wat de actuele vraagstukken zijn.
- * De opbouwwerker werkt als lerende professional aan de vergroting van zijn competenties en aan de ontwikkeling van zijn vak.
- * De opbouwwerker kan zijn vak positioneren en profileren.

Bijlage 2

Niveaus volgens beroepenstructuur				
	Zelfstandigheid	Transfer	Complexiteit	Verantwoordelijkheid
Niveau: A Assisteren	Assisteert een beroeps-kracht bij het uitvoeren van taken.	Past kennis en vaar-digheden toe in eigen werksituatie.	Handelt op basis van routine en standaard-procedures.	Voert opdrachten uit onder verantwoor-delijkheid van een beroepskracht van een hoger niveau.
Niveau: B Uitvoeren	Voert opdrachten uit in overleg met andere beroepskrachten.	Past kennis en vaardigheden toe in vergelijkbare werksituaties.	Bedenkt oplossingen in de eigen werksituatie.	Is aanspreekbaar op het eigen beroepsma-tig handelen.
Niveau: C Ontwerpen en uitvoeren	Voert opdrachten zelfstandig uit.	Past kennis en vaardig-heden toe in uiteenlo-pende werksituaties.	Bedenkt oplossingen in de eigen werksituatie.	Is aanspreekbaar op het eigen beroepsma-tig handelen en de gevolgen daarvan.
Niveau: D Inhoudelijke regie voeren	Voert de regie bij het uitvoeren van opdrachten.	Past kennis en vaardig-heden toe in uiteenlo-pende werksituaties.	Bedenkt oplossingsstra- tegieën bij meervoudig complexe vragen.	Is aanspreekbaar op het eigen beroepsma-tig handelen en de gevolgen daarvan.

Bijlage 3

Niveaus vakspecifieke competenties opbouwwerk								
	Verantwoorde-lijkheid		Zelfstan-digheid		Complexi-teit		Transfer kennis	
	C	D	C	D	C	D	C	D
VC a. Kan vraagstukken vanuit een brede sociale invalshoek analyseren	+	++	□	++	□	++	□	++
VC b. Heeft het vermogen behoeften zichtbaar en collectief te maken	+	++	+	++	+	++	+	++
VC c. Weet burgers te inspireren hun eigen situatie ter hand te nemen	++	++	++	++	++	++	++	++
VC d. Weet burgers te stimuleren tot actief burgerschap	++	++	++	++	++	++	++	++
VC e. Is in staat het zelforganiserend vermogen te versterken	+	++	+	++	+	++	+	++
VC f. Kan tegenstellingen overbruggen	++	++	++	++	++	++	++	++
VC g. Is in staat partijen strategisch te verbinden	□	++	+	++	+	++	□	++
VC h. Beschikt over onderhandelings- en adviesvaardigheden	+	++	+	++	+	++	+	++
VC i. Weet de invloed van burgers op dienstverlening te versterken	+	++	+	++	+	++	+	++
VC j. Is in staat het professionele netwerk te versterken	+	++	+	++	+	++	+	++
VC k. Is creatief in het ontwerpen met belangheb-benden en partners	+	++	+	++	+	++	+	++
VC l. Kan innovaties tot stand brengen	□	++	□	++	□	++	□	++

++ Competentie is in hoge mate ontwikkeld

+ Competentie is goed ontwikkeld

□ Competentie is aanwezig

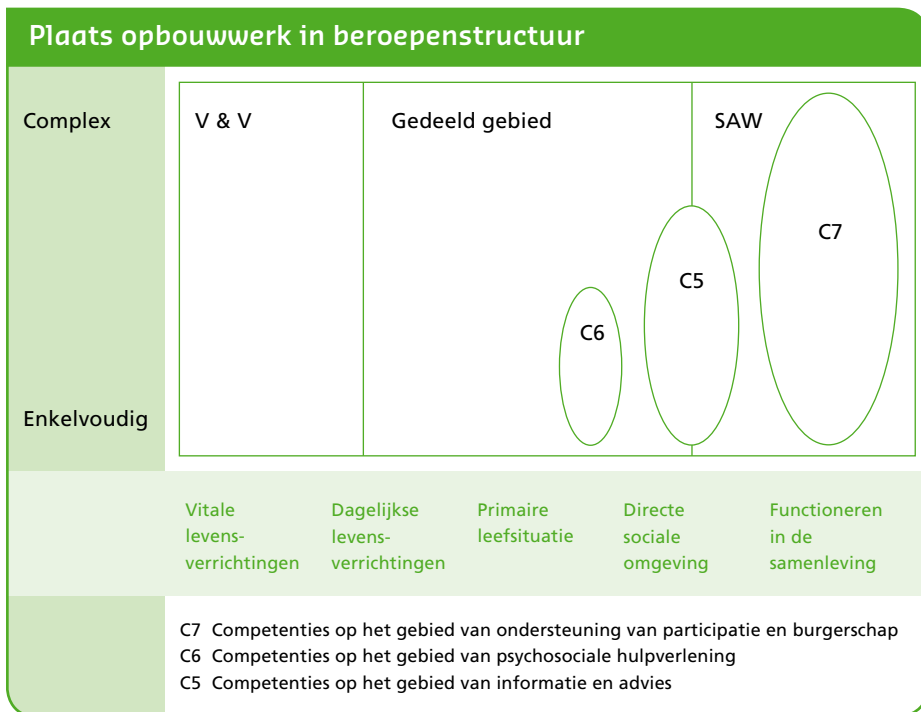
Niveaus generieke competenties opbouwwerk

	Verantwoorde-lijkheid		Zelfstan-digheid		Complexi-teit		Transfer kennis	
	C	D	C	D	C	D	C	D
GC a. Kan transparant en doelgericht werken	+	++	+	++	+	++	+	++
GC b. Is kostenbewust	+	++	+	++	+	++	+	++
GC c. Is in staat opdrachten waar te maken	+	++	+	++	+	++	+	++
GC d. Is transparant en kan keuzes verantwoorden	+	++	+	++	+	++	+	++
GC e. Is in staat bij te dragen aan beleid	+	++	+	++	+	++	+	++
GC f. Heeft oog voor kwaliteit	+	++	+	++	+	++	+	++
GC g. Kan de eigen werkomstandigheden bewaken	+	++	+	++	+	++	+	++
GC h. Kan actief bijdragen aan vakmanschap	+	++	+	++	+	++	+	++

++ Competentie is in hoge mate ontwikkeld

+ Competentie is goed ontwikkeld

Bijlage 4

V&V = Domein verzorging en verpleging

SAW = Domein sociaal-agogisch werk

Gedeeld gebied = gebied waarop beide domeinen werkzaam zijn.

Bijlage 5

Betrokkenen bij ontwikkeling profiel

Leden projectadviesgroep competentieprofiel samenlevingsopbouw

- * Els Führung, beleidsmedewerker MOgroep
- * Henk Albers, beleidsmedewerker MOgroep
- * Kitty de Laat, bestuurslid Vereniging Directeuren Welzijnsorganisaties
- * Katja van Vliet, senior Onderzoeker Verwey-Jonker Instituut
- * Ben Hoogendam, bestuurder ABVAKABO FNV
- * Marco van Stralen, voorzitter Beroepsvereniging Opbouwwerk Nederland
- * Jaap Iking, opleidingsmanager Noordelijke Hogeschool Leeuwarden

Adviseurs/meelezers

- * Maarten van Gessel, directeur Woningcorporatie Vivare Arnhem
- * Jannie Landa, wijkmanager Gemeente Eindhoven
- * Nanne Boonstra, onderzoeker Verwey-Jonker Instituut

Projectteam MOVISIE Beroepsontwikkeling

- * Paul Vlaar, projectleider
- * Harry Hens, manager
- * Annelies Kooiman, senior adviseur
- * Fenny Gerrits, senior adviseur

Deelnemers interviews

- * Anton Beljaars, opbouwwerker Tandem Nijmegen
- * Michiel Berculo, opbouwwerker Stichting Welzijn Amersfoort
- * Harry Boeve, corporatie SWZ coördinator Sociaal Wijkbeheer, Zwolle
- * Frans Brukx, programmabegeleider Tandem Nijmegen
- * Femmie van Diest, opbouwwerker Stichting Welzijn Amersfoort
- * Ad de Graaf, teamleider opbouwwerk Stichting Welzijn Amersfoort
- * Hezel de Grood en andere teamleden opbouwwerk, opbouwwerker Rijnstad Arnhem
- * Anne Hans, projectleider samenlevingsopbouw BOOG Den Haag
- * Annie van den Heuvel, manager Sonor Rotterdam
- * Herman Koop, regiodirecteur Vivaan Oss e.o.
- * Benno Linssen, opbouwwerker Tandem Nijmegen
- * Rob Meijer, wijkagent politiebureau Noord in Zwolle
- * Peter Peters, opbouwwerker Vivaan Oss e.o.
- * Peter van der Poort, opbouwwerker Vivaan Oss e.o.
- * Monique Rakemann, regiomanager BOOG Den Haag

- * Loen Schroeders, hoofd Bureau Buurtgericht werken gemeente Maastricht
- * Mo Smit, opbouwwerker Sonor Rotterdam
- * Sherita Thakoerdad, opbouwwerker Sonor Rotterdam
- * Charly Tomassen, wijkprogrammameider gemeente Arnhem
- * Elsbeth van der Ven, projectleider samenlevingsopbouw BOOG Den Haag

MOVISIE is hét landelijke kennisinstituut en adviesbureau voor maatschappelijke ontwikkeling. We bieden toepasbare kennis, adviezen en oplossingen bij de aanpak van sociale vraagstukken op het terrein van welzijn, participatie, zorg en sociale veiligheid. In ons werk staan vijf actuele thema's centraal: huiselijk & seksueel geweld, kwetsbare groepen, leefbaarheid, mantelzorg en vrijwillige inzet. Onze ambitie is daadwerkelijk te investeren in een krachtige samenleving waarin burgers zoveel mogelijk zelfredzaam kunnen zijn.

Kennis en advies voor
maatschappelijke ontwikkeling

mantelzorg

kwetsbare groepen

vrijwillige inzet

huiselijk en seksueel geweld

leefbaarheid

De komst van de Wet maatschappelijke ondersteuning en de grote aandacht voor integrale wijkontwikkeling, maken dat de rol en de positie van het opbouwwerk is veranderd. In dit competentieprofiel zijn de taken, professionele spanningsvelden en competenties van de opbouwwerker daarom opnieuw beschreven.

Dit profiel vormt een belangrijke bouwsteen voor de Beroepenstructuur zorg en welzijn 2006 (voor de branches welzijn en maatschappelijke dienstverlening, gehandicaptenzorg, jeugzorg en kinderopvang).